

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

(21-22 вересня 2018 року)

Київ
2018

УДК 80(063)
П 76

Пріоритети сучасної філології: теорія і практика. Матеріали
П 76 III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21-22 вересня
2018 року). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2018. – 116 с.
ISBN 978-617-7640-26-3

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети сучасної філології: теорія і практика». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)

ISBN 978-617-7640-26-3

© Колектив авторів, 2018
© Видавництво «Молодий вчений», 2018

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гончаренко Л.О. ПЕРЕКЛАД ЯК ПРЕДМЕТ НАВЧАННЯ УСНИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ.....	5
Драгушак І.О. ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	9
Зінченко С.В. ЕВОЛЮЦІЯ ВЧЕННЯ ПРО ПРИКМЕТНИК У ПРАЦЯХ ОЛЕКСАНДРА ПОТЕБНІ.....	13
Малинка М.М. БАГАТСТВО МОВНОЇ ПАЛІТРИ УКРАЇНСЬКОГО ХРОНОГРАФА XVI СТ. ЯК ПРОЯВ МАЙСТЕРНОСТІ ПИСЬМЕННИКА	21
Пасік Н.М. ЕКСПЛІКАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДОЛЮ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ.....	27

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гринь Ю.В. ДУМА «ПЛАЧ НЕВОЛЬНИКІВ» У ХУДОЖНІЙ СИСТЕМІ ТВОРІВ Д. МОРДОВЦЕВА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «САГАЙДАЧНИЙ» ТА ПОВІСТІ «КРЫМСКАЯ НЕВОЛЯ»)	34
Кашенко М.И. ХАОС И ГАРМОНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ Ю. ШЕВЧУКА (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧЕСКОГО СБОРНИКА «СОЛЬНИК» И ПЕСЕН ГРУППЫ «ДДТ»).....	40

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Альзахрані Д.О. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ПЕРЕКЛАД У ДОСЛІДЖЕННЯХ ДЖОРДЖА СТЕЙНЕРА	45
--	----

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Пікалова А.О. ЛІНГВОКРЕАТИВНА СКЛАДОВА ІДЕНТИЧНОСТІ АНГЛОМОВНОГО ДИТЯЧОГО ПОЕТА	51
Yakovliuk Kh.I. THE CONTRADICTION OF NOTION AND DEFINITION OF NEW WORDS.....	57

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Скляр І.О. ВНУТРІШНІЙ СВІТ ПЕРСОНАЖА В ПСИХОПОЕТИКАЛЬНІЙ ПЛОЩИНІ	63
--	----

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Неділько М.В.

СЛОВОТВІРНІ ГНІЗДА КОЛЬОРАТИВІВ *ЧОРНИЙ / BLACK*
В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ: ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ..... 66

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Нікольчук І.В.

ЗВИЧАЄВО-ПРАВОВІ СМИСЛИ
УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ КИЇВЩИНИ 71

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Артеменко А.В.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ..... 77

Пижик М.І.

ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВІСТІ
Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА «МАРУСЯ»
ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ 81

Reminska Yu.Yu.

ARGOT, JARGON AND SLANG: THE QUESTION
OF DELIMITATION (LINGUISTIC ASPECT)..... 87

Содель О.С.

СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНІ ВІДМІННОСТІ МІЖ АНГЛІЙСЬКОЮ
ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ ЯК ЧИННИК ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ АНЕКДОТІВ..... 93

Тихонова Д.С.

МЕТОНІМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ
АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «*TANGLED*» 98

Shurkovska N.V.

VERBALISATION OF CONCEPT POWER IN AMERICAN
AND UKRAINIAN PUBLICISTIC DISCOURSES:
LANGUAGE PECULIARITIES 103

Чорна К.І.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІДІОЛЕКТУ І. ФРАНКА В ОРИГІНАЛІ
ТА ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ») 108

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гончаренко Л.О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили*

ПЕРЕКЛАД ЯК ПРЕДМЕТ НАВЧАННЯ УСНИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Особливу роль в підготовці перекладачів грає урок перекладу, який повинен бути результатом ретельного планування, а не випадковим, побічним продуктом академічної освіти. Заняття з перекладу повинні розвивати трансляторну компетенцію студентів і базуватися на наступних вихідних передумовах: відправним пунктом повинен бути дійсний процес перекладу, заняття повинно співвідноситися з професійної діяльністю перекладача, її конкретними завданнями, має бути дидактично і методично продумано [3].

Всього цього до останнього часу не вистачало навіть в німецькій освіті, оскільки трансляторика була зайнята відвоюванням свого статусу серед інших наук і не була готова звернутися до дидактики і методики викладання. Тому компоненти теорії перекладу стояли окремо, відокремлено від практичних занять з перекладу. Ситуація ускладнюється тим, що до цих пір немає навчальних закладів, які готують викладачів з перекладу, тому дефіцит транслятологічно і дидактико-методично підготовлених кадрів процесу навчання

компенсуються в кращому випадку професійним досвідом викладачів – перекладачів [1, с. 58].

У багатьох навчальних закладах з підготовки перекладачів в Німеччині акцент робиться на відокремленні занять з перекладу та занять з іноземної мови [5].

Вибір і дидактична підготовка навчального матеріалу з перекладу пов'язана, як стверджують Шамне Н. та Ребріна Л., з низкою труднощів. Найбільший недолік багатьох підручників з перекладу – їх недостатня співвіднесеність з компетенціями студентів і орієнтація на важко досяжний зразковий переклад [1, с. 60].

Не можна заперечити той факт, що текст, як основа для вправи на переклад, дидактично придатний, якщо він містить безліч різноманітних можливостей для формування і закріплення навичок аналізу вихідного тексту і навичок створення кінцевого тексту, і тим самим покращує перекладацьку і компетенцію студентів, закріплює знання рідної та іноземної мови і розвиває культурну компетенцію. При цьому текст може бути інтегрований, узгоджений зі змістом інших дисциплін, а не просто фігурувати у вправах з перекладу. Цей момент, за словами Норд Х., не завжди враховується. Так, наприклад, на заняттях з перекладу з іноземної мови на рідну використовуються тексти, які багато в чому відрізняються від текстів, які використовуються на заняттях з перекладу з рідної мови на іноземну. Повинен бути також тісний зв'язок між заняттями (що стосується тем, змісту, рівня складності, видів текстів і т. ін.) з письмового та усного перекладу (якщо вивчаються обидві професії). Це сприяє підвищенню ефективності занять і мотивації студентів [4].

Тематика текстів для навчального перекладу повинна бути релевантною (відповідною) для даного мовного, культурного і

комунікативного середовища, тобто для представника культури реципієнта. Найчастіше для перекладу залучаються тексти з техніки, права, природничих наук, медицини, політики, а також тексти зі змішаних галузей знань (соціологія, історія, культура, спорт). Вибір тексту не повинен обмежуватися лише однієї спеціальної сферою, оскільки в першу чергу необхідно навчити учнів «як перекладати», а підготовка до перекладу спеціальних текстів – це справа практики, додаткового навчання, спеціальних курсів [1, с. 60].

Враховуючи всі особливості видів усного перекладу німецький перекладознавець Гюнтнер С. виокремив такі найважливіші цілі навчання усного перекладу: 1) розвиток культурної компетенції, тобто здатність переносити інформацію з однієї мовної культури в іншу, виступати посередником між двома культурами, здатність, крім перекладу, надавати консультації з країнознавчих питань. Перекладач повинен усвідомлювати спільне та відмінне в культурах, які співвідносяться між собою, вміти робити з цього необхідні для своєї професійної діяльності висновки. Розвиток культурної компетенції не є завданням лише занять з країнознавства, даний компонент повинен бути інтегрований, за можливості, в усі дисципліни. 2) Формування і розвиток текстової компетенції рідною та іноземною мовами. Текстова компетенція рідною мовою повинна інтенсивно тренуватися на занятті, так як усний переклад відбувається зазвичай в напрямку з іноземної мови на рідну. Для цього необхідні специфічні для усного перекладу методики і спеціальні вправи (наприклад, доповідь рідною та іноземною мовами на задані теми в ситуаціях, наближених до реальних, з підготовкою або без). 3) В якості важливої мети навчання необхідно назвати вдосконалення навичок аудіювання, що особливо важливо

для усного перекладу; вдосконалення спроможності запам'ятовувати зрозуміле, для чого необхідні вправи на розвиток пам'яті; редагування тексту перекладу; вправи на розвиток артикуляційних здібностей, важливих для професійної мови; техніку запису. Слід зазначити, що вправи на техніку запису – це ефективні вправи на розуміння, впізнавання змісту, запам'ятовування і подальшої передачі на іншій мові [2].

Таким чином, навчання усного перекладу – складний та кропіткий процес, який вимагає від викладачів неабиякої методичної підготовки. Всі перелічені принципи навчання повинні бути взаємопов'язаними.

Список використаних джерел:

1. Шамне Н. Л., Ребрина Л. Н. Подготовка переводчиков в Германии: приоритеты, содержание, стратегии обучения // Вестник ВолГУ. – Серия 6. – Вып. 10. – 2007. – С. 54-70.
2. Günthner S. Diskursstrategien in der interkulturellen Kommunikation // Analysen deutsch–chinesischer Gespräche. Tübingen, 1993. – S. 12–144.
3. Kaindl R. Translatorische Kompetenz mit beschränkter Haftung? Zur Spezifik des universitären Übersetzungsunterrichts // Fremdsprachendidaktik und Übersetzungswissenschaft / Stegu M., de Gillia R. (Hrsg.). Frankfurt a/M., 1997. – S. 91–105.
4. Nord Ch. Übersetzen lernen – leicht gemacht / Institut für Übersetzen und Dolmetschen der Universität. Heidelberg, 1990. – S. 11–151.
5. Wills W. Übersetzungsfertigkeit. Tübingen (Narr), 1992. – S. 313–327.

Драгушак І.О.

студент,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

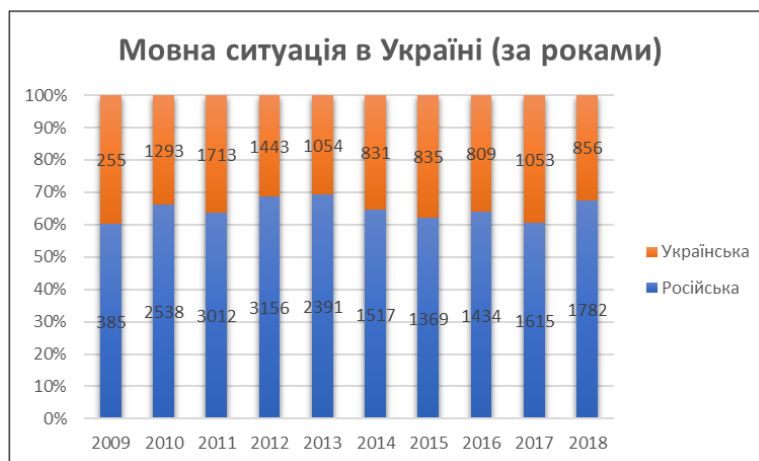
ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Соціолінгвістичні питання в україністиці вивчали Олександр Тараненко, Орест Ткаченко, Михайло Голубець, Лариса Масенко, Анатолій Загнітко, Леся Ставицька, Галина Мацюк, Оксана Таран. Усі вони пов'язані з проблемою мовної ситуації в Україні, якій присвячено праці Л. Масенко, яка вивчала вплив Радянської Росії на мовну ситуацію в Україні, А. Загнітка, який проводив дослідження мови довоєнного періоду, а також у період Незалежної України, Олександра Тараненка, який моніторив білінгвальну ситуацію в Україні протягом першого десятиліття її Незалежності. Як бачимо, ці студії охоплювали лише певний регіон або певний період часу. Здійснення повномасштабного дослідження вимагає залучення значних людських ресурсів і час. Інший шлях реалізації такого дослідження – вивчення мовної ситуації за письмовими фіксаціями усного мовлення (а таким є Інтернет-мовлення) за допомогою комп'ютерної обробки даних.

Об'єктом нашої уваги стало мережеве мовлення сучасного українського студентства. Джерельною базою послуговували коментарі на сайті <https://www.education.ua>. Обраний часовий період – 2009–2018 рр., тобто за 10 років. Такий часовий проміжок вважаємо достатнім для того, аби простежити зміни в мовних уподобаннях та змодельовати мовну ситуацію.

Етап I. Формування джерельної бази відбувалося за допомогою програми для роботи з електронними таблицями Microsoft Office Excel. З порталу «education.ua» було стягнуто такі дані: коментарі, дата і час їх публікації, автор публікації, мова публікації, назва навчального закладу, до якого були прикріплені коментарі, місто і область, де знаходиться навчальний заклад стягнуті. Стягування відбувалося автоматично за допомогою програмного продукту власної розробки «Education web scraper».

Етап II обробки даних джерельної бази передбачав їх сортування відповідно до мови коментарів. Для цього дані були збережені у файлі текстового формату (.txt). Далі вони експортовані в програму для робіт з електронними таблицями Microsoft Office Excel. Дані були перевірені, відкориговані і проаналізовані засобами, які надає цей програмний продукт. Для наочності були створені діаграми, що відбивають мову коментарів, час їх публікації і області, за якими закріплені навчальні заклади, як-от:

Діаграма 1

Діаграма 1 показує білінгвальну мовну ситуацію в динаміці: співвідношення української та російської мов, якими послуговується

сучасна українська молодь в мережі, загалом по всій Україні за 2009–2018 рр. Як бачимо, дані коливаються в межах 10%, проте російська мова все-таки домінує протягом досліджуваного періоду часу.

Діаграма 2

Діаграма 2 показує сумарну кількість коментарів кожною з двох мов, але в розрізі областей за весь досліджуваний час. Так, кількість коментарів, у яких переважає російська мова, удвічі більша за кількість коментарів українською мовою. Крім того, кількісний аналіз вишів за мовним чинником показав переважання російської мови майже вдвічі.

Діаграма 3

Діаграма 3 є, по суті, інтерактивною мапою, що показує мовну ситуацію в Україні за весь період 2009–2018 рр.. Так, студентська молодь Західної України розмовляє українською мовою. Мовна ситуація з Центральною Україною є рівномірною (приблизно 50% на 50%). А от значна територія Південно-Східної України розмовляє російською мовою. Лариса Масенко в «Нарисах з соціолінгвістики» (2010) наводила декілька цікавих прикладів. Так, дослідження в Херсоні показало, що в місті 18,9-54,5% населення вживає українську мову в школі – навчанні – роботі – магазині і транспорті, натомість по всій області вживання мови в цих же ж середовищах становить 56,5-81,7% [1, с. 24]. Більшість ВНЗ знаходяться у великих містах, тому можна дійти висновку, що саме цей чинник вплинув на такі результати – переважання російської мови. Хоча в неофіційному спілкуванні переважає російська мова (в тому числі і мережеве мовлення), натомість, як показують дослідження, на офіційному рівні більшість людей сприймає українську.

Проаналізувавши наші дані, можна дійти висновку, що більша частина студентської молоді України станом на сьогодні розмовляє російською мовою. Переважання російської чи української мови територіально розподілено із заходу на схід.

Список використаних джерел:

1. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 243 с.

Зінченко С.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя*

ЕВОЛЮЦІЯ ВЧЕННЯ ПРО ПРИКМЕТНИК У ПРАЦЯХ ОЛЕКСАНДРА ПОТЕБНІ

Олександр Потебня був одним із перших учених, які зацікавилися питанням походження прикметника як окремого лексико-граматичного класу. Погляди на походження й історичний розвиток прикметника як частини мови, на творення ступенів порівняння знайшли висвітлення в його широко відомій праці «Из записок по русской грамматике». Розв'язання автором цих лінгвістичних проблем стало можливим лише в рамках порівняльної граматики, що дозволяє, залучивши результати досліджень найдавніших писемних пам'яток індоєвропейських мов, відтворити більш архаїчну стадію оформлення імен.

Акцентуючи увагу на тому, що прикметник як семантичний клас слів окреслюється високим ступенем абстрактності значень, який передбачає відповідний рівень розвитку людської свідомості, учений вбачав дві стадії (етапи) його формування. Перша стадія – «підготовча», вона характеризувалася тим, що мислення людей не було ще здатне відокремити якість від предмета, тому мова обходилася синкретичним іменем або граматичною категорією субстанції. Підкреслюючи диференціацію прикметників як самостійну граматичну категорію від іменників, О. Потебня зауважує: «В історії мов, які розрізняють назву речі й ознаки (а не всі це роблять), прикметник, як виділений із низки ознак, як більш абстрактний, ніж іменник, пізніший від іменника й утворився із

нього» [6, с. 60]. І далі: «Різниця між іменником і прикметником не споконвічна. Прикметники виникли з іменників, тобто був період, який залишив у різних індоєвропейських мовах більш або менш явні сліди й дані, коли властивість мислилася тільки конкретно, тільки як предмет» [6, с. 69].

Слід, однак, відзначити, що таке давнє ім'я, яке могло означати і предмет, і якість, по суті не було ще в повному розумінні ні предметом, ні якістю, ні іменником, ні прикметником. Воно було більш хистким, не володіло цілковито тією субстанціональністю, яка притаманна імені-предмету при номінативному строї. Це спостерігається і в сучасних мовах, які зберегли більш архаїчну граматичну структуру, коли ім'я, що позначає предмет, поряд з іншим іменем, функціонує як прикметник із значенням якості: наприклад, *камінь + хліб = твердий хліб* [3, с. 210].

Спираючись на факти з писемних пам'яток, автор «Из записок по русской грамматике» висловлює аргументовану думку про розуміння якості як субстанції, що реалізується в атрибутивності іменника: «У ст.-руськ. мові *хоробръ* – не тільки прикметник, але й іменник у значенні «молодець», богатир (мъножьства пълковъ невидимыхъ бѣсовъ нъ убоися, нъ крѣпко стоя, яко *храбрь* сильнъ...)» [6, с. 47]. І далі вчений зазначає: «Взагалі я думаю, що іменники на *-ьць*, *-иця* й інші суфікси, які не вносять ніякого особливого відтінку, крім іменникового й одиничності, безпосередньо утворені не від прикметників, а від іменників (бѣль молодець від бѣль молодъ)... Прагнення приєднати до такого іменника суфікс *-ьць* могло бути бажанням відділити його від прикметника *молодъ* і таким чином відокремити категорію прикметників» [6, с. 48].

Отже, наступна стадія розвитку мислення передбачала формування окремої категорії прикметника. Свідомість людей відокремлює від сукупності випадкових атрибутів постійну ознаку предмета (об'єкта, явища). Мисленнєвий процес розмежування ознаки і субстанції й відобразила диференціація первісного синкретичного імені на іменник та прикметник, результатом якої стало морфологічне оформлення прикметника як самостійної граматичної категорії з особливими притаманними їй ознаками (наявністю відповідного відмінювання і спеціальних суфіксів, зміною за родами, ступенями порівняння) і водночас оформлення синтаксичного плану, характерного для його основної функції як атрибута (узгодженість з означуваним іменником у роді, числі і відмінку).

Досліджуючи прикметник, О. Потебня відзначає суттєві найдавніші риси цієї частини мови – змінність за родами і ступенями: «Первісно в слов'янських мовах прикметник формально нічим не відрізнявся від іменника, якщо не брати до уваги здатність змінюватися за родами і ступенями...» [7, с. 111]. Характеризуючи граматичний рід прикметників, учений ясно вказує на те, що рід у прикметника зберігся від того часу, коли прикметник був іменником або на його місці стояв первісний іменник. Історичний розвиток ступенювання прикметників стрункого висвітлення в працях О. Потебні не здобув. Дослідник побіжно зауважує: «Ступені порівняння відрізняють прикметники якісні (тобто безвідносні, але не присвійні і відносні) від іменників. Ця відмінність, сягаючи глибокої давнини, вказує на таку ж давність розряду прикметників якісних» [6, с. 37]. Але невідповідність у використанні загального запасу суфіксів при творенні ступенів порівняння в різних

індоєвропейських мовах свідчить про те, що остаточне оформлення цієї категорії – явище відносно пізнє [3, с. 218].

О. Потебня робить певний акцент на наявності деякої аналогії між іменниками і прикметниками саме у здатності творити ступені порівняння: «... прикметник формально нічим не відрізняється від іменника, якщо не брати до уваги здатність змінюватися за родами і ступенями, яка, хоча і меншою мірою, властива іменникам» [7, с. 111]. Аналізуючи явище ступенювання іменників, учений зазначає; «Однак рідко, переважно в простонародній мові, трапляються ступені від іменників: Арх. говір, *бережше* (ближче до берега); скотину ли нареку, но и того *скоше*: звърь ли, – нь того *зврше* й несмисльнше (Оглашенія Кирила Ієрусалимського, за ркп. XIII ст...), це явище пояснюється не тим, що *бережше* і под. утворилися «через посредство прилагательных», як *бережій*, *скотій*, *зврпій*, – тут автор полемізує з Ф. І. Буслаєвим, – бо саме від прикметника присвійного вищий ступінь був би менш можливий і через те, що вищий ступінь від присвійного значив би «більше притаманний чи той, який належить звіреві» [6, с. 37]. У мовній системі такі іменники вказували на кількісно вищий вияв ознаки даного іменника в порівнянні з відповідним первинним іменником (не в граматичному розумінні), яка мислиться в ситуації, з контексту (*зврше* – за наслідком дії; за зовнішнім виглядом; за рисами характеру).

Торкаючись цього питання, О. Єсперсен зауважує: «І там, де ми зустрічаємо вживання форм вищого і найвищого ступеня іменників, ми спостерігаємо, що і вони виділяють лише одну якість і, таким чином, передають те ж поняття, що й коли б вони були утворені від справжніх прикметників» [2, с. 88]. Далі вчений наголошує, що «між

цими двома розрядами слів не можна провести чіткої демаркаційної лінії», тим самим стверджуючи наведені вище думки О. Потебні.

Цікавим, у плані ступенювання іменників, є дослідження В. В. Німчука «Ступенювання у верхньонадборжавських говірках», де зазначається: «У верхньонадборжавських говірках, як і в ряді інших говорів Закарпаття, ступенюються не тільки прикметники й прислівники. Своєрідне ступенювання тут мають також дієслова, іменники й пасивні дієприкметники» [4, с. 17]. Учений відзначає, що у досліджуваних говірках вищій і найвищій ступені порівняння іменників, називаючи їх умовними, творяться за допомогою частки *май*, походження якої викликає певні суперечки між ученими-філологами. «Вирази типу «*май хыжа*». «*май чоловік*» і т. д. можуть мати, залежно від контексту, різне значення: краща хата, красивіша хата, новіша хата, більша розмірами хата тощо; вищий чоловік, добріший, розумніший чоловік тощо [4, с. 19].

Автор у названій праці вказує на те, що специфічне ступенювання у верхньонадборжавських говірках мають іменники, які походять від прикметників. «Правда, деякі іменники на означення живої істоти з тією чи іншою внутрішньою або зовнішньою ознакою ще не зовсім відмежувалися від прикметників, від яких вони утворені, і легко замінюються ними: розумний чоловік – чоловік розумак... При подібних іменниках частка *май* вказує на більшу міру ознаки, за якою утворено іменник: *дуринь* – *май дуринь*, *розумак* – *май розумак* тощо. Пор. ще переносне вживання іменників *сомар* (осел) у значенні «тупа людина», *бик* і *вул* у тому ж значенні і ступені від них *май сомар* (тупіший), *май вул*, *май бик* (пор. і вжитий П. Тичиною іменник свиня у формі вищого ступеня: «Ось я свиня – то вже свиня! Од всіх свиней *свиніша*» [4, с. 20]. Аналітичне ступенювання, що утворюється формами вищого ступеня з препозитивною або постпозитивною

часткою *май*, характерне для всіх карпатських діалектів. Своєрідне ступенювання іменників і дієслів, з цією ж часткою, відоме не тільки в частині закарпатських, але й гуцульських говорів, на що вказував і дослідник Я. Янів: *zas'e mai potyskati; mai treba veremni* [8, с. 456].

Архаїчне ступенювання іменників, що притаманне ряду українських говірок, є ще одним підтвердженням правильності думки О. Потебні, що «шлях від іменника до прикметника є атрибутивне вживання іменника» [7, с. 62].

Слід відзначити ще одну рису, на яку вперше звернув увагу О. Потебня: «Тільки прикметники вищого ступеня в російській мові.., втрачаючи змінність і переходячи в прислівники.., разом із тим набувають абстрактного значення. У вислові «он лучше» надмірність якості розглядається, як і в німецькій мові *besser*, абстрактно. Але в українській мові та інших (польській і т. д.) «він кращий мене» конкретність прикметника зберігається» [7, с. 113]. Акцентуючи увагу на цьому питанні, зауважимо, що в давньокиївській мові вищий ступінь коротких прикметників рано почав втрачати словозмінні форми. «Дальша історія нечленних форм вищого ступеня порівняння, – як зазначає С. П. Бевзенко, – на східнослов'янському ґрунті була різною. Із часом нечленні, короткі форми, переставши вживатися в ролі означення, втратили здатність відмінюватися. На російському ґрунті з них збереглася лише форма називного-знахідного відмінка однини середнього роду на *-е, -ее*, яка й править тепер за вищий ступінь порівняння прикметників..; в білоруській же мові збереглася форма називного відмінка однини чоловічого роду на *-ей*, що також виступає у функції вищого ступеня (пор. *сладзей, цікавей...* тощо). Українська ж мова зовсім втратила не членні, короткі форми вищого ступеня порівняння» [1, с. 219].

Отже, українська мова, порівняно з російською, зберігає відповідну конкретизацію прикметників вищого ступеня. Вищий ступінь порівняння прикметників у російській мові – закріплена, незмінна форма, яка граматичним складом не відрізняється від прислівника.

Таким чином, О. О. Потебня, досліджуючи проблематику частин мови в діяхронічному плані, стверджував: а) слово в давній період розвитку мови було тільки вказівкою на чуттєвий образ. Розклад і видозміна чуттєвого образу на простіші явища дали поштовх до утворення частин мови; б) у доісторичний період ряд іменників мали більшу атрибутивність, ніж у сучасний період – вони закономірно творили ступені порівняння; в) прикметники походять із атрибутивних іменників та деяких дієслів як наслідок їх більшого абстрагування; г) ступенювання якісних прикметників є однією з найдавніших рис цієї частини мови; г) українська мова, як і ряд інших слов'янських мов, на відміну від російської, зберігає більшу конкретизацію у вживанні прикметників вищого ступеня порівняння.

Однією з великих заслуг О. Потебні як ученого-філолога є те, що він, досліджуючи історію формування і розвитку окремих граматичних розрядів слів, із застосуванням порівняльно-історичного методу, на філософському рівні розкрив суть прикметника як частини мови. Його ідеї щодо ступенювання іменників і прикметників стали надбанням не лише слов'янського, а й загального мовознавства.

Список використаних джерел:

1. Бевзенко С. П. Исторична морфологія української мови / С. П. Бевзенко. – Ужгород, 1960. – 416 с.
2. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен. – М., 1958. – 329 с.
3. Жирмунский В. М. Общее и германское языкознание / В. М. Жирмунский. – Л., 1976. – 695 с.
4. Німчук В. В. Ступенювання у верхньонадборжавських говірках // Питання граматики і лексикології української мови / В. В. Німчук. – К., 1963. – С. 17-29.
5. Погорелов В. Болгаризмы в карпаторусских говорах / В. Погорелов // Научный сборник в память Е. И. Сабова / В. Погорелов. – Ужгород, 1935.
6. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потебня. – М., 1968. – Т. 3. – 551 с.
7. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потебня. – М., 1977. – Т. 4. – Вып. 2. – 406 с.
8. Janow J. Ze stosunkow jezykowych malorusko-rumunskich // Сборник статей в честь академика А.И.Соболевского / Jan Janow. – Л., 1928. – С. 456-481.

Малинка М.М.

старший викладач,

Київський національний університет технологій та дизайну

**БАГАТСТВО МОВНОЇ ПАЛІТРИ
УКРАЇНСЬКОГО ХРОНОГРАФА XVI СТ.
ЯК ПРОЯВ МАЙСТЕРНОСТІ ПИСЬМЕННИКА**

Написання книги вимагає від письменника ґрунтовного знання теми, проблеми, ретельного продумування сюжету та композиції. Не менше значення для сприйняття твору має мова, багатству якої сприяє вдале використання тропів, стилістичних фігур тощо.

Саме завдяки вживанню різноманітних художніх засобів в Українському хронографі XVI ст. читач може не лише черпати з тексту морально-виховні принципи та естетичну насолоду, а дозволяє глибше розкрити зміст твору. Оскільки для хронографа характерний синкретизм, тобто поєднання кількох стилів (монументального та орнаментального), тому й не дивне нагромадження в межах тексту різноманітних тропів і стилістичних фігур.

Найчастіше у праці зустрічаємо епітети як художні, так і логічні. Логічні епітети служать для розділового значення, вказують на загальні властивості предметів [1, с. 134]. Наприклад, «горы велики» [2, с. 31], «храмы велики позлащены» [2, с. 31], «враты желѣзными» [2, с. 32].

На відміну від логічних, художні епітети допомагають сконцентрувати увагу на індивідуальних значеннях предмету або особи, надають образності висловленому. Наприклад, «страна мертва» [2, с. 31], «сномъ вѣчнымъ» [2, с. 32].

Крім звичайних епітетів, автор твору для уточнення певної художньої деталі використовує метафоричні та іронічні епітети. Зокрема для того, щоб підкреслити емоційний стан матері Гектора, яка передчуває загибель сина, у тексті твору використовується метафоричний епітет «плачющи молящися» [2, с. 40].

Поруч з епітетами велику групу становлять метафори. У хронографі зустрічаємося як із простими метафорами, так і з розгорнутими. У творі метафоричні конструкції сприяють динаміці руху, надають експресивної забарвленості. Розгорнутою метафорою «яко стрѣлою оударень бысть въ сердце» [2, с. 31] автор показує раптову смерть Олександра Великого від підступних дій македонського діяча Антипатора. Для розкриття пророчого сну, що віщує загибель Трої вжито розгорнуту метафору «и не останеть камень на камени» [2, с. 37]. Проста метафора «срамоту нанесеть» [2, с. 39] служить для застереження цареві Менелаю від брата Агамемнона щодо підступності людей, які ззовні здаються доброзичливими, відкритими, щирими.

Досить часто на сторінках хронографа зустрічаються порівняння. Так, героїв твору автор порівнює або з тваринами, або з небесними світилами. Це робиться з метою підкреслити велич персонажів або ж показати їхню ницість: Олександр – «козель, птица» [2, с. 14], Дарій – «сонце» [2, с. 16], «человѣкъ несмыслень, подобень скоту» [2, с. 19]. Крім підкреслень певних рис, учинків або рис характерів дійових осіб, порівняння допомагає донести до читача і трагічність історичних ситуацій. Зокрема, показуючи падіння древньої Трої, редактор нашого історико-літературного збірника використовує наступне порівняння: «яко вода влияшася множество вой Греческихъ» [2, с. 42]. Саме це порівняння дозволяє влучно показати всю міць, велич Еллади, воїни

якої могутні і кількість їх незліченна. Фактично, цим мовним засобом проектується падіння Іліона.

Схожим до порівняння є художній прийом аналогія, завдяки якому одні складні явища замінюються зображенням інших, подібних до них [1, с. 23]. Щоб підкреслити лихі наміри людини, автор проводить аналогію з орлом (як «однокривцем» крука), що дозволяє яскраво та образно висвітлити людську ницість: «орель еєсть твое лихо и мание, яко бо та птыца насилива и восхитница есть, и той грѣхъ озметъ твои очи, якы есть власть твоя и жена твоя» [2, с. 52].

Неоднозначність людської природи, подвійність буття, два боки однієї медалі розкривається в тексті за допомогою антитези. Цей мовний засіб спонукає читача вловлювати підтекст твору, вишукувати художні деталі, які дозволяють дивитися на будь-який образ хронографа не однобоко, а зважуючи всі позитивні і негативні риси чи то живої особи, чи небесного світила, чи каменя тощо. Наприклад: «Богъ – бѣсъ», «небесной лунѣ – луча солнечная», «зеленый камень – червленый камень» [2, с. 10].

Досить часто у тексті Українського хронографа XVI ст. показується поєднання на перших погляд несумісних речей, проте в контекст твору вони влітаються досить органічно. Це дозволяє підкреслити якусь певну деталь чи то характеру, чи то властивості художнього образу. Так, розкриваючи образ Ісуса Христа, автор вживає оксюморон «совершенъ человекъ» [2, с. 50], що дозволяє акцентувати увагу на людській подобі Сина Божого. Трактуючи образ Богородиці, наш хронікар використовує оксюморон «по рожествѣ пребысть Дѣва» [2, с. 50], чим наголошує на непорочності зачаття Спасителя з Назарету.

Таємничості творові, певної інтриги надає художній засіб антомазія. Це досягається завдяки вживанню назв певних літературних героїв або власних імен замість загальних [1, с. 31]: «Се агнець Божій», «Спас наш» [2, с. 56] (про Ісуса Христа), «Пасха» [2, с. 54] (про Тайну вечерю).

Не нехтує автор українського хронографа й апологією. Возвеличуючи полководця-елліна Олександра Великого, він уперто вихваляє його, чим показує власне захоплення цією постаттю: «Александр сладок въ языцѣ, благооувѣтливъ въ бесѣдѣ, непоколебимъ оумомъ, дароподатливъ паче мѣры человѣкомъ, дослготерпѣливъ къ сопрѣмающимъ, в судѣ праведень оукоряющихъ и клеветущихъ не послушаше, но едино ухо преклакаше клявещущему, другое же рукою загражаше» [2, с. 11].

Нагнітаючи ситуацію в творі, намагаючись привернути увагу читача, письменник акцентує увагу на фізичних органах людини, зображаючи їх як щось самостійно існуюче, тобто використовує відсторонення [1, с. 68]. Зокрема, у тексті зустрічаємо наступні приклади функціонування згаданого художнього засобу: «и се рука велика» [2, с. 24] (про Олександра Македонського); «Аще ли главу мою отсѣчеть, то духъ мой пріиметь владика, иже затвори въ плоти» [2, с. 25] (про недосконалість людського тіла і велич духу).

Увиразненню авторської думки сприяє нагромадження в межах одного речення епітетів, синонімів тощо [1, с. 20]. Наприклад, ампліфікація вживається, коли хронікар намагається закликати римлян, котрі на чолі з імператором Титом у 586 році вкотре руйнували Єрусалим, не проливати юдейської крові: «Но понеже вы согрѣшите къ Богу зело и не почтосте святіни его, но обесчествовасте ю и наполните кровей святыхъ, убисте Ананію,

архиерея великаго, и Захарію, челоуѣка праведца, и Амитаѣя с трема сынами и ины многи избисте, межъ собою сѣкущеса, и исполните кровей Иеросалимъ и святая его оскверните, и нынѣ помилуйте домъ Божій и градъ святой Иеросалимъ, да не до конца опустѣеть, егоже и врази наши милуютъ и хотятъ мира, а вы раздоръ и сѣчу составляете» [2, с. 66].

Крім художніх засобів, у мові твору налічується величезний арсенал стилістичних фігур. Так, для показу безперервності подій у хронографі автор використовує зіткнення: «И пришедъ оттуду, поимъ воя, преиде рѣку Окианъ, чюдеса плодоносней той земли и житію Рахманскому. Рахмани бо суть родомъ Индіяне, живутъ отходяще по своей воли, яко черноризцы» [2, с. 27].

Щоб затаврувати спосіб життя Олександра і навернути його на новий світлий шлях, редактор уживає різкий гнівний виступ – інвективу [1, с. 166]: «О, Александре царю! Когда житіе, Богомъ данное тебѣ, безпечално хоцещи имѣти, отверзи отъ себе волны печалей и изволи нашу жизнь и будещи блажен. Но вижу, ожидаютъ тебе Македони и Персы, да грады разорять и челоуѣки избиваютъ и имѣнія восхитятъ и на имя жалятъ зело, яко удержихъ тя» [2, с. 25-26].

З метою посилення цікавості до останнього походу Олександра Македонського, автор використовує ретардацію. Завдяки вставному оповіданню про особливості Індії, її легендарні багатства, котру намагався завоювати великий македонський володар [2, с. 22-23].

Не нехтує редактор і композиційним паралелізмом. Розповідаючи одночасно про вчинки Олександра Великого й останнього перського правителя Дарія, автор має можливість наочно показати читачеві різочу несхожість між цими двома постатями: стриманість у македонського полководця – амбіційність у перського владика,

відповідно толерантність – жорстокість, повагу до рівного супротивника – зверхність [2, с. 17] тощо.

Оповідючи про намагання царевича Ніколая вбити Олександра Македонського, наш книжник навмисно вживає інверсію, щоб надати виразного відтінку зображуваному: «Не толико же искаше побѣды Николай, елико искаше убити Александра за преже бившую брань, паче и за сие, еже Филипъ царь уби Николаева отца, Арка царя, в брани» [2, с. 8].

Нагнітанням подій у творі сприяють риторичні запитання, які змушують читача замислитися над глобальними проблемами. Для зображення трагедії жителів Єрусалима, автор вживає риторичні запитання, які спрямовані проти місцевих царів, що прагнуть урятувати власні життя, коли гине весь їхній єврейський народ. Римський полководець-завойовник Тит звертається до Симеона і Ханана: «Чему есть животь вашъ, яко градъ уже погибе и люди избиени? Можете ли создати градъ и люди воставити?» [2, с. 67-68].

Проаналізувавши мовну картину Українського хронографа XVI ст., варто наголосити, що автор використав у творі величезну кількість художніх засобів і стилістичних фігур. Розташування мовних засобів не хаотичне, а несе смислове наповнення, увиразнює думки письменника, підкреслює художні деталі, допомагає глибшому розкриттю образів.

Список використаних джерел:

1. Лесин В. Словник літературознавчих термінів / В. Лесин, О. Пулинець. – [3-е перероб. і доп. вид.]. – К.: Радянська школа, 1971. – 486 с.
2. Полное собрание русских летописей. – СПб.: Тип. М.А. Александрова, 1914. – Т. 22. – Ч. 2.: Хронограф западнорусской редакции. – 290 с.

Пасік Н.М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя*

ЕКСПЛІКАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДОЛЮ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Лінгвокультурологічний, етнолінгвістичний і когнітивний аспекти в дослідженні фразеології представлені плідним доробком багатьох українських учених: В. Жайворонка, О. Забуранної, О. Левченко, А. Майбороди, Л. Мельник, О. Назаренко, Ю. Прадіда, Л. Савченко, О. Селіванової, В. Ужченка та ін. Однак через багатство об'єкта вивчення й різноманітність методологічних підходів вичерпати цю тему неможливо, що й зумовлює актуальність нових звернень до неї.

Як відомо, внутрішня форма багатьох українських фразеологізмів мотивована архаїчною світоглядною орієнтацією на повір'я – перекази та легенди, які базуються на міфологічному мисленні і в основі яких лежать народні уявлення про зв'язки між явищами довкілля та долею людини. Тож маємо за мету простежити, як образна основа українських фразеологічних одиниць корелює з текстами повір'їв про долю, репрезентуючи моделі міфологічного мислення.

На думку Л. Савченко, етнокод повір'я співвідноситься з образною основою генетичного прототипу фразеологізму, сформованою під впливом народних уявлень у системі духовної культури етносу [4, с. 199]. Маркерами етнокультурного підтексту є переважно компоненти, внутрішня форма яких акумулює залишки

язичницьких (іноді в комплексі з християнськими) вірувань про взаємозв'язок між життям людини й світом сакральних речей та явищ природи.

Так, на пережитках архаїчних світоглядних уявлень побудована низка фразеологізмів із компонентом *доля*: *доля випала* «склалися певним чином життєві обставини у кого-небудь; судилося що-небудь комусь» (8, с. 260); *випадати на долю* «ставати неминучим у чиему-небудь житті» (6, т. 1, с. 445); *спокушати долю* «робити що-небудь пов'язане із зайвим ризиком, небезпекою» (6, т. 9, с. 565) тощо. Генетично близький до них зворот *на роду написано* «кому-небудь при-значено, судилося щось заздалегідь або від народження» (8, с. 532). Його мотиваційна модель включає міфологему, асоційовану з дохристиянським віруванням у Рода – згадуваного в давніх пам'ятках язичницького бога життя, долі, талану, суду-присуду [2, с. 500; 3, с. 114]. У цій номінації імплікована віра наших предків у заздалегідь прописаний сценарій життя, упорядковане певним чином розташування подій, у долю [5, т. 5, с. 204].

У слов'янській міфології знаходимо відмінні потрактування сутності долі, що відбиває різні грані рефлексій давньої свідомості: це й персоніфікований образ жінки, яка визначає міру щастя й горя в житті людини, – фортуна чи фатум; і визначена життям участь, реалізована як удача, талан або, навпаки, невдача, безталання; і хід подій, збіг обставин, що ніби не залежать від волі особи, і Божий або ангельський дар, наданий людині при народженні [Там само, т. 2, с. 113-115]. А ще вона «мислиться як текст – усне передбачення, запис у зошиті або «книзі живота», на лобі або на черепі людини, як нитка, полотно» [Там само, т. 5, с. 205], тому часто цей концепт утілений у міфологемі *нитка*. Скажімо, у південних слов'ян існує

повір'я про те, що біля дитини сидять суджениці, котрі грають із клубком і розмотують нитку життя, до них приходять із веретеном демони долі. Імовірно, якесь подібне вірування мали й українці, і саме ці асоціації експлікує паремія *Дитинка спить, а доля її росте*.

На думку В. Ужченка, логічна лінія «нитка – доля» сягає грецької міфології. Лінгвіст згадує Мойр – богинь людської долі: «одна з них пряде нитку життя людини, друга, натягуючи нитку, визначає строк життя, і третя, перерізаючи нитку, припиняє життя людини» [7, с. 165; 5, т. 4, с. 321]. Подібну символічну семантику простежуємо в українських фразеологізмах *доля увірвала нитку* «хто-небудь помер» (8, с. 261); *душа на одній нитці держиться* «хто-небудь ледве живий» (8, с. 278); *три чисниці до смерті (до віку)* «хто-небудь дуже старий або безнадійно хворий і скоро помре» (8, с. 948), *де чисниця* – «десята частина (три нитки) пасма» (6, т. 4, с. 825).

Безперечно, найчастіше ця буттєва категорія постає в народній свідомості в міфологічному персоніфікованому образі. Як указують дослідники, слов'яни вірили, що доля настагає людину, спрямовує, веде. У цьому контексті порівняймо фразеологізми *доля привела* «у кого-небудь склалися певним чином життєві обставини, судилося, довелося»; *доля судила* «склалося, судилося щось у кого-небудь певним чином» (8, с. 261).

Відголоски вірувань у добру й злу долю (Долю та Недолю) простежуємо в цілій серії українських фразеологізмів: *доля (фортуна) усміхається* «для кого-небудь складаються сприятливі життєві обставини, таланить, щастить у житті кому-небудь» (8, с. 261); *доля (фортуна) послужила* «пощастило, поталанило в житті кому-небудь» (8, с. 261); *доля зглянеться, доля маслом губи змастить* «кому-небудь поталанило, пощастило, повезло в житті»

(8, с. 260–261); *лиха доля, чорна доля* «тяжке, трагічне життя у когонебудь» (8, с. 261); *лиха доля занесла* «хто-небудь опинився десь всупереч власному бажанню, через несприятливі життєві обставини» (8, с. 261); *доля обернулася іншим боком* «змінилися обставини на гірше в когонебудь» (8, с. 261); *доля обділила (скривдила) когочим* «хто-небудь не має чогонебудь, позбавлений чогось (певних якостей, можливостей)» (8, с. 261); *доля підставила ногу* «хто-небудь зазнав у своєму житті великої невдачі, краху» (8, с. 261).

Дослідники звертають увагу на давність і широкий ареал повір'їв про неминучість долі. Так, І. Огієнко, зважаючи на зв'язок Долі та римської Фортуни, припускає, що це вірування прийшло до нас від римлян ще за Чорноморсько-Дунайської доби, адже «поняття фаталістичної Долі відоме скрізь, де тільки були римські впливи: у східних слов'ян, у сербів, румунів, греків, іспанців» [3, с. 37].

Персоніфікованим виявом недолі в дохристиянських повір'ях були злидні – невидимі маленькі злі істоти-демони, які оселяються під піччю або в запічку чи сидять на плечах господарів і доводять родину до зубожіння [2, с. 247; 5, т. 2, с. 115]. Українці вірили: де оселилися злидні, там не уникнути бідності й нещастя. Ці міфічні стереотипи ставлення до дійсності мотивують зміст низки фразеологізмів: *годувати злидні* «жити в нужді, бідності» (8, с. 179); *загрузнути в злиднях* «збідніти, зубожіти, потрапити в складне матеріальне становище» (8, с. 304); *потрусити злиднями* «зазнати горя, нестатків, великої нужди» (8, с. 683); *полатати злидні* «налагодити чий-небудь фінансові справи» (8, с. 668); *Бодай вас злидні побили (посіли)* «побажання нещастя, бідності; прокляття» (6, т. 3, с. 591). На аналогічних уявленнях розгортаються й образи

паремій, напр.: *Щастя дочасне, а злидні довічні; Впросилися злидні на три дні, та й до смерті їх не виженеш; В достатках час біжить, а в злиднях він довго тягнеться* тощо.

Однак скаржитися на нещасливий життєвий шлях вважалося за гріх (пор. паремію *Долі скаргами не власкавиш*), адже, за народно-християнським розумінням, доля є тяжким випробуванням, стражданням, посланим Богом [5, т. 5, с. 205]. Таке потрактування долі відбиває інший зворот – *нести свій хрест* «терпеливо переборювати труднощі, незгоди, все те, що стало неминучим у чиємусь житті» (8, с. 548). Фаталістична покірність волі долі, переконання, що ніхто не в змозі змінити наперед визначеного, зафіксовані в багатьох українських прислів'ях, як-от: *Що написано на роду, того не об'їдеш і на льоду; Долі й найбиштришим конем не об'їдеш; Від долі не втечеш; Доля не питає, що схоче, те й дає; Доля карає й вельможного, й незаможного; Що має бути, того не минути* тощо.

Окремі фразеологізми експлікують мотиви повір'я про справедливість долі, обов'язкову розплату за кожен нерозважливий вчинок або дію. На наш погляд, зворот *доля відливається* «хто-небудь з часом терпить, страждає за свої погані чи необачні вчинки» (8, с. 260), де *відливатися* – «проливатися (про сльози)» (6, т. 1, с. 600), демонструє органічну єдність магії слова, думки та дії, спрямованих на реалізацію невідворотності кар.

Міфономінація *доля* асоціюється із живою й досі вірою в залежність людського життя від розташування астрономічних тіл у момент народження або в конкретний час [5, т. 5, с. 204], порівняймо фразеологізм *народитися під щасливою зіркою (зорею)* «бути везучим, удачливим, щасливим» (8, с. 533) та паремію *Така*

вже планида надійшла (6, т. 6, с. 562). За народним повір'ям, кожен має свою долю, призначену йому Богом. Вона з'являється в небі в образі нової зірки відразу після народження людини, а з її смертю зірка падає з неба [3, с. 233]. Схожі асоціації простежуємо у ворожіннях. Так, О. Воропай пише, що день великомучениці Катерини, коли дівчата ворожать і закликають долю, називають ще святом дівочої долі: тримаючи в руках горня з кашею і борщем, дівка тричі гукає: «Доле, доле, йди до мене вечеряти!» Якщо в цей час заспіває півень – значить, «доля обізвалася», коли ні – «доля оглухла»; коли ж падає з неба зірка, то це вказує на те, що доля погасне [1, с. 13].

Знаки долі наші предки бачили і в інших знаменнях. Скажімо, за народним повір'ям, здібною, щасливою, удачливою в усіх справах буде людина, народжена «в сорочці», тобто в амніотичній оболонці, у якій іноді з'являються на світ діти. Уважають, що це незвичайне явище вказує на надприродні особливості новонародженого [2, с. 570; 5, т. 4, с. 489]. Цей міф мотивує фразеологізми *народитися (вродитися) в сорочці* «бути везучим, удачливим, щасливим» та *народитися без сорочки* «бути нещасливим, безталанним, невезучим» (8, с. 533). Подібне світобачення відбите й у паремії: *Родився без сорочки, так і вмере без штанів*. І. Огієнко згадує подібний галицький вислів *у чепці вродився* «щасливий» [3, с. 207], де актуалізований інший знак – чепець, – так говорять, коли «сорочка» розривається й прилипає до голови немовляти.

Отже, ціла низка українських фразеологізмів експлікує сакральні-міфологічний зміст, пов'язаний із повір'ями наших предків про долю. Здатність зворотів акумулювати й транслювати закодовану інформацію уможлиблює реконструкцію архетипів,

міфологем, образно-сміслових полів і моделей міфологічного мислення нашої етнокультурної спільноти, мотивує усвідомлення мови як відкритої семіотичної системи, що корелює з культурологічним міфологізованим простором.

Список використаних джерел:

1. Воропай Олекса. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис / Олекса Воропай. – К.: Оберіг, 1993. – 592 с.
2. Жайворонок Віталій. Знаки української етнокультури: словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
3. Митрополит Іларіон (Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу / Митрополит Іларіон (Огієнко). – К.: Обереги, 1992. – 424 с.
4. Савченко Л. В. Феномени етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти: монографія / Л. В. Савченко. – Сімферополь: Доля, 2013. – 600 с.
5. Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5 т. / под общ. ред. Н. И. Толстого. – М.: Междунар. отношения, 1995–2012.
6. Словник української мови: в 11 т. / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1970–1980.
7. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму: для учнів загальноосвітніх шкіл / В. Д. Ужченко. – К.: Рад. школа, 1988. – 279 с.
8. Фразеологічний словник української мови: в 2 кн. / укл. В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 1993. – Т. 1–2.

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гринь Ю.В.

аспірант,

*Запорізький національний університет;
викладач Центру підготовки іноземних громадян,*

Запорізький державний медичний університет

Науковий керівник: Павленко І.Я.

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри,

Запорізький національний університет

ДУМА «ПЛАЧ НЕВОЛЬНИКІВ» У ХУДОЖНІЙ СИСТЕМІ ТВОРІВ Д. МОРДОВЦЕВА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «САГАЙДАЧНЫЙ» ТА ПОВІСТІ «КРЫМСКАЯ НЕВОЛЯ»)

Творчість популярного історика та письменника-белетриста II пол. XIX століття Данила Мордовцева (Мордовця) ще й досі лишається малодослідженою. Критики-сучасники Мордовцева не приділяли їй великої уваги, обмежуючись лише згадками у переліку письменників к. XIX – поч. XX ст. та короткими відгуками. До помітних критичних праць того часу належать статті Б. Б. Глинського [1] та І. Я. Франка [7]. У радянський період Мордовцев був практично забутий. У сучасному російському та українському літературознавстві спостерігається сплеск інтересу до творчості автора. Актуальними залишаються питання специфіки історизму та фольклоризму романів і повістей Мордовцева. До них звертаються О. В. Устинов, О. Ю. Сорочан, В. Ю. Пустовіт, О. М. Кирильчук, Н. В. Зайдлер тощо. Втім, не досліджується роль

окремих фольклорних творів та жанрів в художній системі повістей та романів автора, роль і функції їх як інтертексту. Зокрема, мало уваги приділяється дослідженню українських дум, як і фольклору взагалі, в художній системі російськомовних історичних творів Мордовцева.

Сучасний дослідник П. Кралюк, характеризуючи роман «Сагайдачний», називає його «міксом різнорідного історичного й фольклорного матеріалу» та «постмодернізмом» ХІХ ст.» [3, с. 290]. Це визначення є досить влучним, і не лише для вказаного роману, оскільки Мордовцев намагався поєднувати офіційне та народне бачення описуваних подій та особистостей, у текст творів нерідко включаючи цитати з праць М. Смотрицького, М. Куліша, М. Костомарова, С. Соловйова тощо, а також фрагменти фольклорних текстів, які стилістично відрізняються від власне авторського тексту.

При зображенні та оцінці історичних подій, характеристиці персонажів, передачі їхніх переживань та почуттів Мордовцев звертається до ліричних та історичних пісень, легенд, балад, дум та інших. Зокрема, думовий інтертекст є характерним для творів про Україну (романи «Царь и гетьман», «Сагайдачний», «Царь Пётр и правительница Софья», повісті «Крымская неволя», «Палій» тощо).

Дума «Плач невольників» (назва подається за збірником «Українські народні думи» [6] – прим.) належить до невольницького циклу. Ф. Колесса пов'язує походження дум цього циклу з голосіннями [2]. Назва – «Плач невольників» указує на емоційну насиченість, настрої та поетику думи, близьку до поетики голосінь або плачів. Варто зазначити, що Мордовцев, посилаючись на цей фольклорний твір, в більшості випадків називає його «плачем»,

тобто для автора є важливим саме настрої цього твору, емоційний посыл, який він несе.

Указана дума є інтертекстом двох історичних творів Данила Мордовцева – роману «Сагайдачний» (1882) та повісті «Крымская неволя» (1885). Показово, що обидва твори у 1987 році були видані однією книжкою. У передмові до цієї книжки В. Беляєв зазначає, що названі твори стоять в одному ряду «по своей проблематике, идейно-художественной ценности, демократической направленности» [4, с. 27]. Дійсно, і в романі, і в повісті зображені події XVII століття, коли в результаті турецько-татарських набігів на Україну велика кількість українців, а також росіян, поляків тощо потрапляли у полон до Криму.

Інтертекстуальні посилання до думи «Плач невольників» в обох аналізованих творах допомагають автору передати загальну атмосферу невільницького ринку у Кафі, а також страждання полонених та їхню тугу за батьківщиною. Важливим є характер та частотність посилань.

Французька дослідниця проблем інтертексту та інтертекстуальності Н. П'єге-Гро виділяє експліцитні (цитата, референція) та імпліцитні (алюзія, плагіат) зв'язки [5]. У аналізованих творах інтертекстуальність представлена такими формами як цитата, референція та алюзія.

У романі «Сагайдачний» аналізована дума згадується в епізоді, коли у Кафу приїжджають козаки на чолі з Сагайдачним з метою звільнення полонених. Письменник вдається до референції, тобто тільки називає твір, який виконує сліпий кобзар, не наводячи тексту, який добре знайомий героям роману (*«...знакомый им с детства невольницкий плач, под звуки и горькие слова которого они плакали*

когда-то, еще маленькими хлопчиками, у себя на родине» [4, с. 131]). Таким чином, автор акцентує увагу на розповсюдженості цього твору серед українців та співчутті до невольників. Окрім того, автор виразно відтворює атмосферу невольницького ринку: дума-плач, що лунає на площі, співзвучний з плачем невольниць та протиставляється галасу, сміху та музиці поневолювачів. Головна функція думи у цьому романі – передача настроїв невольників, емоційне підсилення опису їхніх страждань, зневіреності та надії на волю, акцент на типовості долі. Але варто зазначити, що у центрі уваги автора все ж подвиг головного героя роману – Сагайдачного, завдяки якому невольники повертаються на батьківщину.

Повість «Крымская неволя» невольників на прикладі молодих людей – Пилипа та Катрі, які познайомилися у полоні та побралися після втечі, але виявилось, що вони – рідні брат та сестра, розлучені ще в дитинстві (сюжет є ремінісценцією відповідного балади про шлюб брата з сестрою, які були розлучені в дитинстві) розповідає про зламани долі. Уже назва повісті є алюзією на фольклорні твори, у яких представлено народне осмислення турецько-татарського полону, зокрема на думи невольницького циклу. Дума «Плач невольників» проходить лейтмотивом у творі.

Умовно текст думи можна поділити на 3 змістовні частини: 1) опис страждань невольників; 2) опис покарання невольників турками; 3) звертання до Бога з проханням звільнити їх; плач-молитва невольників.

Описуючи невольницький ринок Кафи [4, с. 244-245], куди потрапляють перші невольники-герої повісті, Мордовцев наводить цитати першої та другої частин думи, яку виконує сліпий кобзар,

відтворюючи атмосферу та загальний настрій на ринковій площі та типову долю невольників.

Один з персонажів, який ніби переходить з одного твору в інший, – кобзар: немолодий чоловік, який більшу частині життя (30 або 40 років) провів у неволі, а ставши непридатним до роботи, змушений заробляти виконанням дум. У співі відтворюється його власна доля, що підсилює емоційність та достовірність виконуваного твору. В цьому образі Мордовцев показує один з варіантів того, як може скластися доля невольників у полоні.

Туга одного з героїв-бранців передається цитатою з думи, що зазначає й сам автор: *«А там, в этой полуночной сторонке, – милая родина, земля святорусская, города христианские, там – как говорит в думе невольницкий плач: Там тихі води, Там ясні зорі, Та край веселий, Та мир хрещений, Святоруський берег, Города христианські...»* [4, с. 258].

Характерно, що в цьому уривку робиться наголос на християнстві, яке протиставляється місцю заточення з його чужорідною культурою та релігією. На думку М. Рильського, «мир хрещений», «города християнські» – тут категорії не стільки релігійні, скільки національні» [6, с. 29].

Цитування думи звучить і як пророцтво про подальші страждання невольників у полоні: після розгрому турецьких військ під Віднем (1683 р.) герої повісті висловлюють сподівання, що «гнездо проклятое» (тобто Крим) буде зруйновано, але автор зазначає, що *«не скоро оно было разорено: ещё сто лет после этого стояло, и в этом гнезде еще сто лет «не соколи ясні квилили-проквляли», а «бідні невольники плакали-ридали»* [4, с. 268].

Загалом, всі цитати думи, представлені в повісті, запозичні з запису Костомарова [6, с. 125]. Відповідно, можна припустити, що Мордовцев знав цю думу саме в цьому варіанті, адже загальновідомим є факт їхнього знайомства та дружби.

Таким чином, в романі «Сагайдачний» та повісті «Крымская неволя» при зображенні схожих подій Мордовцев звертається до одного й того ж самого фольклорного твору. Різна авторська установка зумовлює характер та форми інтертексту, його роль та місце у аналізованих творах.

Список використаних джерел:

1. Глинский Б.Б. Литературная деятельность Д.Л. Мордовцева: (По поводу его пятидесятилетия) // Исторический Вестник. – СПб., 1905. – Т. 98, кн. 2. – С. 583-590.
2. Колесса Ф. Про генезу українських народних дум (Українські народні думи у відношенні до пісень, віршів і похоронних голосінь). – Л., 1921. – С. 81.
3. Кралуц П.М. Козацька міфологія України: творці та епігони. – Харків: Фоліо, 2016. – 394 с.
4. Мордовец Д.Л. Сагайдачний. Роман. Крымская неволя. Повесть. – К.: Дніпро, 1987. – 286 с.
5. Пьеге-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности: Пер. с фр. / Общ.ред. и вступ. ст. Г.К. Косиков. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 240 с.
6. Українські народні думи. У 5 т. – Т. 1: Думи раннього козацького періоду / Упоряд.: М.К. Дмитренко, Г.В. Довженок, С.Й. Грица; За заг. ред.: М.К. Дмитренка, С.Й. Грици. – К.: ІМФЕ НАН України, 2009. – 856 с.
7. Франко І.Я. Д.Л. Мордовець. Оповідання // Франко І.Я. Додаткові томи до Зібрання творів у 50 т. – К.: Наукова думка, 2008. – Т. 53. – С. 183–190.

Кащенко М.И.

магістрант,

Запорожский национальный университет

**ХАОС И ГАРМОНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ Ю. ШЕВЧУКА
(НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭТИЧЕСКОГО СБОРНИКА
«СОЛЬНИК» И ПЕСЕН ГРУППЫ «ДДТ»)**

Антиномия «хаос-гармония» – одна из онтологически укоренённых в человеческом сознании – всегда результат рефлексии над качественными изменениями, на что указывает В. Топоров [3]. Эта антиномия актуализируется в момент трансформации картины мира, обусловленной поворотными социально-историческими событиями и естествоведческими открытиями.

При катастрофичности XX века антиномия «хаос-гармония» стала одной из ключевых в теории постмодернизма (прежде всего в работах Лиотара и Бодрийяра) и отразилась во многих сферах культуры, в том числе и зародившейся в конце XX столетия рок-культурой, советской (и русской) в частности.

Разочарование в советской (а затем и постсоветской) действительности, моральный дискомфорт, военные конфликты на Ближнем Востоке и ряд других факторов определили ощущение разобщённости между частью молодёжи и окружающей средой, внутреннее осознание подвижности (или даже иллюзорности) границ мира и желание лично испытать их (нередко за счёт деструкции). В связи с этим одной из характерных черт русской рок-поэзии становится обращение большинства рок-поэтов к антиномиям «жизнь-смерть», «небо-земля», «мир-война» (так или иначе отсылающим к проблеме взаимодействия хаоса и порядка),

которое отметила С. Толоконникова в творчестве В. Цоя, А. Башлачева, И. Кормильцева, А. Григоряна и других представителей рока, Ю. Шевчука – в том числе [2]. Однако исследовательница не выделила особенности антиномии «хаос-порядок» в её связи с «биографией» лирического героя фронтмена «ДДТ», поэтому цель предлагаемой работы – проанализировать специфику интерпретации этой антиномии на материале песен «ДДТ» и поэтического сборника Ю. Шевчука «Сольник».

Привычное место обитания лирического героя Ю. Шевчука – лес (традиционный локус потустороннего мира), имеющий чёткую упорядоченность. В нём всё подчиняется своду правил, зачастую принимающем вид партитуры («Луга зевает на тропарь» [4], «Питер. Прогулка»[1]) и/или сценария («Рождество. Вертеп» [4]). Характерно, что гармоничность потустороннего мира достигается за счёт воспроизведения музыки как атрибута космоса. Но существование такого свода лишь подразумевает идею порядка, его же осуществление (без которого невозможно реальное воплощение леса) зависит от самих обитателей.

Пространство леса обуславливает звериное (волчье) обличие лирического героя («Новая жизнь» [4], «Забери эту ночь» [1]), имеющего разлад с окружающей средой: «Долго брёл в темноте я без мира и сна / В пустоте суэта подгоняла кнутом» («Четыре окна» [1]). Он находится в низшем ранге «лесной» иерархии, воспринимаемой им как нечто хаотичное (тьма, пустота) (пустота здесь подразумевает всевозможные проявления одних и тех же взаимоотношений). Упоминание кнута указывает на то, что лирический герой пытается уклониться от намеченного общим сводом пути. Таким образом он проявляет свою непредсказуемость

как одно из свойств человека, отличающее его от животного, и становится потенциальной угрозой для воспроизведения порядка из-за несоответствия поведения звериной ипостаси. В связи с этим природа вытесняет его как элемент хаоса в ритуальную избу (знак человеческого мира) («Четыре окна» [1]), где лирический герой в экстатическом сне испытывается другим человеческим свойством – созиданием (становится сопричастным к Богу).

Во сне лирический герой моделирует мир людей (отождествление сна и мира в песне «Четыре окна»), в котором затем перерождается в образе Бога с целью преобразить его («Террорист» [4], «Я остановил время» [1]). «Аватар среди русских равнин / Бригадир синевы» («Рок-н-рольная муза» [1]), – отмечается несоответствие между принятой лирическим героем ролью божества и созданной им же в своём сознании средой. С самого начала испытываемый обречён на неудачу.

И если природа вытесняет из себя человека, то лирический герой во время наделения человеческим – зверя. Но традиционно во время погружения в ритуальный экстаз звериное может лишь усиливаться (например, скандинавские берсерки). Неизбежно столкновение между человеческим (а вместе с тем и божественным, которое придаёт ему значимость) – приобретённым и сознательно переживаемым – и животным как подсознательным, которое актуализируется во сне. В божественном начинает проявляться звериное и возникает образ «пастыря-волка» (лжепророка) («В бой» [1]), в связи с чем лирический герой неправильно истолковывает возложенные на него задачи, отказывается от материального в пользу духовного, тем самым исключая возможный баланс, как это проявляется в песне «Я остановил время».

Невозможность установления гармонии ведёт лишь к усилению хаоса внутри испытываемого и грядущему самоуничтожению. Высшие силы выводят лирического героя из сна посредством ритуального убийства и предлагают пройти повторную инициацию: «В хлев манит тёплый бес / Нет, сбегу, я выбираю лес» («Луна зевает на тропарь» [4]). Зверь не выдерживает испытание человеческим и сохраняет свой прежний облик.

Однако в случае достижения гармонии во время инициации лирический герой преодолевает в себе человека и перерождается из зверя в хранителя леса (финальное стихотворение «Амбиций нет» [4] в сборнике «Сольник»). В обоих вариантах потусторонний мир восстанавливает собственный порядок.

Таким образом, в творчестве Ю. Шевчука отражается антиномия «хаос-гармония» как одна из онтологически укоренённых в человеческом сознании. Носителем хаоса становится сам лирический герой, имеющий две ипостаси (звериную и человеческую), и поэтому угрожающий порядку своего мира. В финале инициации лирический герой либо принимает свою звериную сущность, либо преодолевает в себе человека и поднимается вверх по установленной лесной / бытийной иерархии. При этом устраняется сама возможность вторжения хаоса в гармонию леса.

Список использованных источников:

1. ДДТ. Дискография. URL: http://www.oduvanchik.net/view_art.php?id=13&part=1. (дата обращения: 01.09.2018).
2. Толоконникова С.Ю. Русская рок-поэзия в зеркале неомифологизма. Русская рок-поэзия: текст и контекст. 1999. № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-rok-poeziya-v-zerkale-neomifologizma>. (дата обращения: 30.08.2018).
3. Топоров В.Н. Хаос первобытный. Мифы народов мира: Энциклопедия. М., 1980. С. 581-582.
4. Шевчук Ю.Ю. Сольник. М.: Новая газета, 2009. 205 с.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Альзахрані Д.О.

аспірант,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ПЕРЕКЛАД У ДОСЛІДЖЕННЯХ ДЖОРДЖА СТЕЙНЕРА

Явище інтерпретації має досить широкий спектр вживання в світовій культурі. В літературі інтерпретації можуть підлягати твори, написані автором мовою читача, а також про інтерпретацію говорять при перекладі твору з однієї мови на іншу. Адже при перекладі смисл оригінального тексту передається засобами іншої мови і таким чином інтерпретується. Аналізуючи переклад, Фрідріх Шлейермахер, який заклав основу теорії інтерпретації та розуміння тексту, описує не лише передачу змісту висловлювання іншою мовою або тлумачення тексту, написаного мертвою мовою, на сучасну, а також зазначає можливість перекладу під час спілкування людей, які походять із різних соціальних класів чи здобули різну освіту, і навіть тих, хто відрізняється поглядами на життя, цінностями та характером.

Розглянемо концепцію перекладу та інтерпретації американського літературного критика французького походження, письменника та теоретика культури Джорджа Стейнера. У своїй роботі «Після Вавилонської вежі: аспекти мови та перекладу» Стейнер

аналізує процес перекладу на іншу мову, а також пише про інтерпретацію більш давніх творів різних часів мовою сучасників.

У своїй праці «Після Вавилонської вежі» автор стверджує, що «переклад є фундаментальним механізмом функціонування людини в мові ... переклад присутній у кожному акті людської комунікації» [2, с. 104]. В концепції Стейнера переклад відіграє надзвичайну роль, дослідник концептуалізує категорію перекладу в такий самий спосіб, як його попередники розглядали інтерпретацію. За Стейнером, феномен перекладу тісно пов'язаний з розумінням і виходить з інтерпретації. Він наводить приклади, для перекладу яких необхідно провести інтерпретаційний аналіз (епохи, звичаїв, автора тощо), тобто це необхідно для того, щоб у 21 столітті адекватно перекласти твори Шекспіра [1, с. 58]. У п'ятому розділі своєї монографії Джордж Стейнер детально описує «герменевтичний маршрут» перекладача, який містить чотири фази: віра (довіра), агресія, поглинання (порив) і компенсація / реституція («повернення поршня») [2, с. 105]. Таким чином, перекладач виступає в ролі тлумача. «Досконалий переклад міг би стати прикладом абсолютної синонімії. Це передбачає настільки доскональну інтерпретацію, що вона повинна, з одного боку, передати найдетальніші риси тексту-джерела (фонетичні, граматичні, семантичні або контекстуальні), а, з іншого – бути настільки вивіреною з оригіналом, щоб не залишати ніякої можливості на парафразу, експлікацію та варіанти» [1, с. 59]. Однак при такому підході завдання перекладача – не лише передати значення висловів оригінального тексту, а залучити поетичний аналіз твору та інтенцій автора. Активну роль відіграє не лише перекладач, а й читач твору. Стейнер стверджував, що «справжньою

ціллю «досконалого читача» є пошук, за можливістю, всіх інтенцій, які домінують у тексті» [1, с. 59].

Джордж Стейнер розмірковує на тему культурного та історичного контексту мови та ставить собі питання, яким чином різні культурні та історичні епохи використовують мову, за допомогою якої вони умовно зображують або встановлюють можливі відносини між словом та об'єктом. Це є надзвичайно цікавим зауваженням, адже навіть у рамках однієї мови, чи може носій певної сучасної мови стверджувати, що окремі її елементи мали тотожне значення в минулому. Виходить, що твори минулих епох мають бути так само інтерпретовані сучасним читачем, беручи до уваги культурно-історичний контекст для вірного розуміння оригінального тексту та задуму автора.

Стейнер наводить в якості одного з прикладів фрагмент роману Джейн Остін «Почуття та чуттєвість». Разом із поверхневою «відкритістю» та прозорістю смислу, простотою лексики та граматичних структур, складність полягає в «тональності», в акумулятивному ефекті ключових слів і поворотах виразів, які за поверхневою простотою містять складну систему семантичних та етичних цінностей. За допомогою прикладів із творів різних епох англomовної літератури Стейнер висловлює наступну думку: «Будь-яке ретельне прочитання тексту, написаного рідною мовою в минулому, є актом різноманітної інтерпретації» [4, с. 18]. Мова завжди знаходиться в русі, змінюючи та доповнюючи або навпаки відкидаючи значення слів. «Як ми побачимо, існують приклади затриманої або різко зменшеної мобільності [мови]: певні мови, які мають сакральне чи магічне призначення, зберігаються у стані штучної статичності. Однак звичайна мова буквально в кожний

момент є об'єктом зміни» [4, с. 19]. Це виражається в різноманітних формах, зокрема мова постійно доповнюється новою лексикою, витісняючи стару, а граматичні конструкції можуть набувати ідіоматичного значення.

Інтерпретація дає життя тексту, або будь-якому творові мистецтва, поза моментом та місцем його створення. «Французьке слово *interprete* вміщує в собі всі відповідні значення. Актор *інтерпретує* [п'єси] Жана Расіна, піаніст виконує *інтерпретацію* сонати Бетховена. Через залучення своєї особистості критик стає *інтерпретатором* ... Монтеля чи Малларме» [4, с. 28].

Англійське ж слово «переклад» і «перекладач» мають вужчий смисловий горизонт. І саме в цьому полягає відправна точка дослідження Джорджа Стейнера. Він називає перекладом навіть тлумачення тексту з минулого, який написаний рідною мовою читача. «Коли ми чуємо будь-яке мовне ствердження з минулого, Левіт чи тогорічний бестселер, ми *перекладаємо*. Читач, актор, редактор є перекладачами мови іншого часу. Схематична модель перекладу є такою, що повідомлення з мови-оригіналу передається мовою-рецептором за допомогою певних трансформацій. Тут існує очевидний бар'єр, оскільки мови відрізняються одна від одної, та інтерпретаційна передача хоча і може іноді ввести в оману, однак все одно є кодуванням та декодуванням, і має статися, щоб «передати» повідомлення. Така сама модель – і на цьому дуже рідко фокусується увага – відбувається в межах однієї мови» [4, с. 28]. Проте у випадку з однією мовою дистанція між джерелом та рецептором – це час. Для повного розуміння тексту читачу / інтерпретатору необхідно подолати відстань у часі між ним та часом автора та тексту. Джордж Стейнер наводить приклад діахронічного

перекладу в рамках однієї мови, коли історичний текст перекладається на сучасну мову. Використовуючи термін «переклад» Стейнер зовсім не веде розмову про переклад з однієї мови на іншу. Ми перекладаємо, коли намагаємося зрозуміти різні діалекти, говірки однієї і тієї самої мови, а також особливості мовлення представників певних професій, соціального статусу, ідеологій, віку та статі.

Аналізуючи природу мови, Стейнер також розмірковує над полісемією слів. Адже слово може мати кілька значень, які змінюються під впливом певних подій. Він наводить приклад термінів, які використовуються представниками політичних ідеологій. Стейнер наголошує, що в політичних течіях рідко з'являється нова лексика, тобто представники нацизму та демократії використовують ті самі терміни «свободи», «миру», «прогресу», «волі народу», однак у зовсім різних значеннях. Таким чином, переклад у його прямому розумінні неможливий.

Стейнер також використовує термін «переклад» для опису міжособистісної усної комунікації. «...людина виконує акт перекладу в повному обсязі, коли отримає мовне повідомлення від іншої людини» [4, с. 48]. «В межах кількох чи однієї мови людська комунікація дорівнює перекладу» [4, с. 49]. Поетка перекладу стає, за Стейнером, поетикою розуміння. Стейнер піддає критиці ідеологію Маркса, психоаналіз Фрейда, а також полемізує з концепціями прочитання літератури, які пропонують Роналд Барт чи Гарольд Блум, а також Жак Дерріда.

Таким чином, Джордж Стейнер концептуалізує категорію перекладу, який тісно пов'язаний з розумінням, в такий самий спосіб, як його попередники розглядали інтерпретацію. Теоретик

розмірковує на тему культурного та історичного контексту мови, її пластичності щодо нової лексики та граматичних конструкцій. Читач завжди виступає перекладачем мови іншого часу, навіть якщо твір написаний його рідною мовою, адже для повного розуміння тексту читачу необхідно подолати відстань у часі між ним та часом створення тексту. Стейнер використовує своє бачення перекладу не лише щодо інтерпретації літератури. Мистецтво минулого також має бути інтерпретованим, поясненим для того, щоб нести цінність.

Список використаних джерел:

1. Инес Озеки-Депре. О соотношении между герменевтикой и переводом // Логос (философско-литературный журнал), 2011. – Вип. 5-6 (84). – С. 50-60.
2. Уліцька Д. Література. Теорія. Методологія // К.: Видавничий дім: «Києво-могилянська академія», 2008. – 543 с.
3. Шлейермахер Ф. Герменевтика // СПб.: «Европейски Дом», 2004. – 242 с.
4. Steiner George. After Babel. Aspects of language and translation. Third edition // Oxford University Press, 1998.
5. Lee Siegel. Our George Steiner Problem – and Mine // The New York Times. – March 12, 2009. – Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2009/03/15/books/review/Siegel-t.html>.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Пікалова А.О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ЛІНГВОКРЕАТИВНА СКЛАДОВА ІДЕНТИЧНОСТІ АНГЛОМОВНОГО ДИТЯЧОГО ПОЕТА

Дослідження поняття «ідентичність» привертає увагу науковців різних галузей знань. Словникові дефініції цього терміну охоплюють такі значення: однаковість людини або чогось в усі часи і за всіх обставин; умова або факт, що особа або щось є самим собою, а не кимось / чимось іншим, індивідуальність, особистість [11, с. 415]. Актуальним виявляється дослідження ідентичності англомовного дитячого поета в лінгвістичному аспекті.

У фокусі нашої уваги постає ідентичність дитячого поета. Дитячий поет постає як людина, яка займається творчістю – створює поетичні тексти, що призначені для дітей.

Загальна здатність до творчості розуміється як креативність. Креативність – це здатність людини породжувати незвичайні ідеї, знаходити оригінальні рішення, відхилятися від традиційних схем мислення [3, с. 156].

Мета роботи полягає у з'ясуванні механізмів конструювання ідентичності дитячого поета (на прикладі життєтворчості відомого англомовного дитячого поета Теодора Сьюза Гейзела / Доктора

Сьюза (Theodore Seuss ['sju:s] Geisel / Dr. Seuss ['sju:s]) в аспекті лінгвокреативної діяльності автора.

«Невтомна жага творчості» сприяє знаходженню себе в цьому різноманітному світі, образу Я, сенсу свого існування, тобто знаходженню і набуття своєї ідентичності, що проявляється в тотожності самому собі, зміцненні власної сутності, послідовності свого життя. Іншими словами, в процесі творчості людина формує «систему особистісних смислів», формує стійкість внутрішнього прагнення до «Я», тим самим «виковуючи» свої цінності, переконання, словом особистісну ідентичність [5]. Творчість через пізнання світу і самого себе допомагають людині знайти ідентичність [2, с. 208-209].

Креативність – здатність до оригінальної, затребуваною роботи, що приносить певну користь [12]. У цьому світлі творчість дитячого поета розуміється як оригінальна робота, якої потребують діти, оскільки вірші постають джерелом становлення особистості дитини.

Креативність мовної особистості дитячого поета обумовлена хистом до римування, майстерністю створювати дитячі поезії, що актуалізують мовнокреативний процес, результатом якого являються дитячі поетичні тексти, що творені лінгвокреативною особистістю, яка володіє високим рівнем мовної компетенції. Креативність дитячого поета можлива за наявності лінгвістичного інтелекту, що заснований на чуттєвості до смислу слова і ефективною вербальною пам'яттю [10].

Усвідомлення і розвиток власного досвіду, що репрезентується в авторському мовленні; напружена і наполеглива праця, продуктом якою виявляються дитячі поетичні тексти; самовладання і впевненість у результатах своєї діяльності; інтелектуальний

потенціал поруч з мотивацією, емоціями, рівнем естетичного розвитку, комунікативними параметрами і компетентністю, що ініціюють майстерне використання арсеналу мовностилістичних засобів, – це ті умови, що стимулюють лінгвокреативність у процесі конструювання ідентичності дитячого поета.

Лінгвокреативність репрезентується не лише у вмінні створювати мовні одиниці, але й в умінні користуватися різноманітними мовними засобами та стилістичними прийомами, що актуалізують мовну гру.

Аналіз ілюстративного матеріалу надає можливості для розмежування двох основних типів гри у дитячій поезії Теодора Сьюза Гейзела / Доктор Сьюза: гру у просторі тексту та інтертекстуальну гру [1, с. 7].

У текстовому просторі дитячої поезії автора репрезентована мовленнєва гра (сукупність ігрових дій з елементами мовних рівнів тексту) і гра з формою тексту (використання візуально-графічних засобів). Інтертекстуальна гра репрезентує включення поетичного тексту в міжтекстові зв'язки [4, с. 189].

Поет часто вдається до алітерації. Асонанс в дитячих поетичних текстах автора не становить виключення.

Лексичним засобом виразності поетичного мовлення виступають індивідуально-авторські неологізми – okazіоналізми, що можуть розглядатися як вид мовної гри, оскільки вони характеризуються індивідуальністю, створюваністю, експресивністю, залежністю від контексту. Типовими для Теодора Сьюза Гейзела / Доктор Сьюза є авторські трансформації (рендеринги), до яких автор вдається з метою створення рими. У наступному прикладі репрезентовано авторський рендеринг «*theirs*», винайдений автором для римування

зі словом «stars»: «*Now the Star-Belly Sneetches/ Had bellies with stars./ The Plain-Belly Sneetches/ had none upon thars.*» (Dr. Seuss «The Sneetches and Other Stories») [8]. Такі індивідуально-авторські неологізми репрезентовані майже у всіх поезіях автора.

Улюбленим прийомом автора є новоутворення, що корелюють з репрезентацією сегментів скоромовок, наприклад, «*Slow Joe Crow* або *tweetle beetles*: «*Who comes?.../ Crow comes./ Slow Joe Crow comes./ Who sews crow's clothes?/ Sue sews crow's clothes./ Slow Joe Crow...*»; «*Let's have a little talk/ about tweetle beetles...*» [6].

Найяскравіше репрезентовані в дитячих поетичних текстах Теодора Сьюза Гейзела / Доктор Сьюза повтори, що охоплюють різні варіації (повтори звуків та їх сполучень, повтори слів, словосполучень і речень). Наприклад: «*Fox/ Socks/ Box/ Knox*» [6]; «*One fish/ Two fish/ Red fish/ Blue fish./ Black fish/ Blue fish/ Old fish/ New fish.*» [7].

У дитячих поетичних текстах автора репрезентований прийом використання візуально-графічних засобів, що актуалізує гру з формою тексту. Написання деяких слів великими літерами – найпоширеніше явище у текстовому просторі віршів Теодора Сьюза Гейзела / Доктор Сьюза.

У дитячих поетичних текстах автора репрезентовано звуконаслідування.

Різновид інтертекстуальної гри можна простежити у поетичному тексті «*Yertle the Turtle*» [9], що репрезентує події того часу в суспільстві (натяк на Адольфа Гітлера). При цьому автор у простій і позитивній формі пропонує урок з історії. Креативність актуалізується у вмінні не обтяжувати емоціосферу дітей

пропонованим змістом, стимулювати виховання моральних принципів. Поет відстоює позиції свободи всіх людей.

Результати роботи дають підстави вважати, що лінгвокреативність англomовного дитячого поета репрезентується не лише у вмінні створювати мовні одиниці, але й в умінні користуватися різноманітними мовними засобами та стилістичними прийомами, що актуалізують мовну гру. Аналіз ілюстративного матеріалу дозволив виявити найтипівіші приклади мовної гри, що репрезентовані в дитячих поетичних текстах Теодора Сьюза Гейзела / Доктор Сьюза. Поміж видів авторської мовної гри виокремлюємо такі: мовленнєва гра (сукупність ігрових дій з елементами мовних рівнів тексту) і гра з формою тексту (використання візуально-графічних засобів); інтертекстуальна гра репрезентує включення поетичного тексту в міжтекстові зв'язки.

Список використаних джерел:

1. Большакова Н.Н. Игровая поэтика в литературных сказках Михаэля Энде: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Н.Н. Большакова. – Смоленск, 2007. – 24 с.
2. Идентичность: социально-психологические и социально-философские аспекты: коллективная монография / науч. ред. К.В. Патырбаева. – Пермь, Перм. гос. нац. иссл. ун-т, 2012. – 250 с.
3. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П. Ильин. – Санкт-Петербург: Питер, 2009. – 434 с. – (Мастера психологии).
4. Пікалова А.О. Репрезентація мовної гри в текстовому просторі англomовної дитячої поезії. *Modern Philological Research: a Combination of Innovative and Traditional Approaches: Conference Proceedings, April 27-28, 2018* / Sulkhan-Saba Orbeliani Teaching University. Tbilisi: Baltija Publishing. 188–191.

5. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг: уч. Пособие / Л.Б. Шнейдер. – Москва: психол.-соц. ин-та; Воронеж: изд-во НПО «МОДЭК». – 2004. – 600 с.
6. Dr. Seuss. Fox in Socks / Seuss Dr. – New York: Random House Books for Young Readers; Bright & Early Board Books, 2011. – 24 p.
7. Dr. Seuss. One Fish, Two Fish, Red Fish, Blue Fish / Seuss Dr. – New York: HarperCollins Children's Book, 2003. – 64 p.
8. Dr. Seuss. The Sneetches and Other Stories / Seuss Dr. – New York: HarperCollins Children's Book, 2003. – 65 p.
9. Dr. Seuss. Yertle the Turtle / Seuss Dr. – New York: Random House; Books for Young Readers, 2006. – 96 p.
10. Gardner H. Creativity Lives and Creative Works: a Synthetic Scientific Approach / H. Gardner // The Nature of Creativity: eds. R. Sternberg, T. Tardif. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – P. 298–324.
11. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. J. Crowther. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 1428 p.
12. Sternberg R.J., Lubart T.I. Investing in creativity / R.J. Sternberg, T.I. Lubart // American Psychologist. – 1996. – V. 51. – P. 677–688.

Yakovliuk Kh.I.

Lecturer,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

THE CONTRADICTION OF NOTION AND DEFINITION OF NEW WORDS

Language is one of those spheres of human activity that are the first to bring reaction to social and other kinds of changes in our life. Every aspect of people's life is reflected in their vocabulary. Some words get out of usage or get transformed; new words are created to represent the reality brought to us by mass media in particular through news reporting. Although the emergence of new words are not always caused by the direct needs of society in the new notation. On occasions neologism is the result of new associations.

Understanding of the world changes leads to its detailed articulation and selection of a large number of categories. Thus solved the problem of contradiction between the available resources of languages and the growing need of human communication. The process of language enrichment has been the object of a wide range of research both in Ukrainian and English linguistics.

One of the law of dialectics «of transition from quantity to quality» reveals the mechanism of something new, non-existed before. At the lingual system this law operates as follows: the increase of the vocabulary is quantitative change, but the appearance of several changes that have similar parameters leads to rooting and fixing such modifications, which represent the latest trend. Thus quantitative changes pass into qualitative. The system of language is developed at all levels, but with a different type of intensity. First of all changes visible on the

lexical and morphological levels, resulting in the operation of new words, phrases and sustainable derivational elements. Phonetic and syntactic levels also undergo changes, but they are less noticeable [4, p. 235-236].

These changes explore the branch of linguistic science, which is called «neology». The key concepts of modern neology are «neologism», «innovation».

Modern English neology is reflected in two main areas of study:

- 1) The study of the specific character of the language updates;
- 2) The identification and exploring the issues related to the lexicography of neologisms.

The first direction in linguistics studies is conducted in line with the modern theory of the nomination, which was developed as a theory aimed at explaining the way from concept to its designation in the language.

The second area, actually lexicographic, actively develops in the USA and the UK (John Algeo, Thomas Pyles, Robert W. Burchfield). Foreign lexicographers, the authors of the dictionaries of English neologisms, aims not only to fix all the new words and describe their lexical meaning, grammatical status, creation, but to provide, where possible, the most complete explanation of their conceptual content, especially if the new word serves to indicate the discoveries in science, new notions in social and cultural life of the nation, the new trends in politics.

Handling with such a lexicological phenomenon as neologism requires first of all clearing out what it exactly is. Also it is meaningful to ascertain what the criteria to differentiate it among the multitude of lexemes are.

Neologisms have been allotted to different definitions. Russian professor in linguistics V. I. Zabotkina writes that «one of the unsolved problems of neology is the problem of the term of neologism» [5, p. 6].

In dictionaries, neologisms is generally defined as «a new word or a new meaning for an established word». But this definition is not exhaustive and complete. It includes not all types of lexical, semantic and idiomatic innovations. Ukrainian professor M. I. Mostovyy writes, that «neologism is a linguistic unit that is created for the definition of a new notion» [8, p. 174]. He does not define the whole features and characteristics of the new words, but rather displays the main idea of neologism that lies in expressing new objects and phenomena. As rightly observes Kotylova, determination of neologisms for denotative sign (refer to new realities) or stylistic (accompanied by the novelty effect) does not cover all neologisms [7, p. 331].

The prominent «Dictionary of Linguistic Terms» by O. S. Akhmanova provides a more comprehensive definition, where there are differentiated two kinds of neologisms. The first definition states that: «neologism is a word or phrase made for defining a new (unknown before) object or expressing a new notion» [3, p. 263], the second one says that it is «a new word or expression that has not accepted the right for citizenship in the national language and thus is perceived as belonging to a particular, often substandard style of speech» [3, p. 263]. Both definitions of neologisms are quite adequate, but none of them indicates their characteristic features.

Indeed, a significant number of new language units appears to define new things and phenomena. It is «terminological» neologisms. At the same time quite typical are cases when one and the same new thing has more than one name. It caused by a notion of relevance as well as its comprehensive

nature and social importance. Such «polynomination» is done under the influence of internal factors connected with its social and territorial variability, with the effect of emotional speech function [6, p. 8]. On the other hand, some notions and things become outdated, and the words that represent them drop out of the language. Sometimes, a new name is introduced for a notion or thing that continues to exist [2, p. 217].

Ukrainian modern linguist Y. A. Zatsnyy offers a broader definition of neologism, based on the concept of «novelty», as this idea etymologically inherent in the term. He defines the notion of English neologism as English words and phrases that are perceived by native literary language of some specific national-territorial variant as new (in the form or content) [6, p. 9].

The most abstract interpretation of new words is given by Russian linguist V. I. Zabolotkina, who treats neologisms as «units that occur in a vocabulary after particular temporal bounds taken as initial ones» [5, p. 7].

Thus, the issue of treating the concept of neologism requires to pay attention to the nature of its formation and determine the peculiarities of the representation of verbal knowledge, that existing in the system of internal lexicon.

The formation of neologisms in English at the end of twentieth century and the very beginning of the twenty-first century primarily caused by *the cognitive factor*, that is strongly pronounced cognitive human activity aimed at an adequate reflection of the environment and an awareness of their place in it, the need to assign new objects and phenomena by its native speaker. The acts of nominative operation associated with the *conceptual picture of the world*, which is a system of cognitive categories that are gradually emerging in the human mind during the active interaction with the real world. New vocabulary of modern English past three decades, and

verbalized with its help concepts, reflect the knowledge and experience, characteristic of English society during the most intensive development of science and technology, high technology, complexity of all spheres of political, socio-economic and cultural life of its members. Neologisms and corresponding concepts can be grouped together and represented in the form of cognitive categories and models which regarded as displaying a new potential of verbalized experience of modern English speakers, and form their *neological world picture*. The occurrence of neologisms in the language caused by complex action of intralinguistic and extra-linguistic factors. Lexical-semantic innovations both in language and speech are extremely diverse, which creates substantial difficulties in identifying distinguishing features in the mass of possible innovations. In order to clarify the concept of neologism, there are several criteria in the linguistic literature: 1) «*time*»; 2) «*novelty*»; 3) «*linguistic space*»; 4) «*linguistic consciousness*» [1, p. 4-6].

Based on these parameters, neologism is a word or word combination, new in content or form or in content and form that originated in a particular language and perceived as a new by linguistic consciousness of its native speakers in a certain period of time.

Список використаних джерел:

1. Андрусак І.В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис. кандидата філологічних наук: 10.02.04, спец. «Германські мови» / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – Київ, 2003. – 15 с.
2. Арнольд І.А. Лексикологія сучасного англійського мови. М.: Вища школа, 1986. – 295 с.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Издательство: Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.

4. Головка О.М. Типологічна характеристика англомовних неологізмів. – Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2009.
5. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1989. – 126 с.
6. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: Запорізький державний університет, 1998. – 431 с.
7. Котелова Н.З. Нелогизмы. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.
8. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. – Харків: Основа, 1993. – 256 с.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Скляр І.О.

*кандидат філологічних наук, доцент, докторант,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ВНУТРІШНІЙ СВІТ ПЕРСОНАЖА В ПСИХОПОЕТИКАЛЬНІЙ ПЛОЩИНІ

Апробація останніх наукових видань, що визначають тенденції українського й зарубіжного літературознавства початку ХХІ століття, переконує в актуальності й перспективності зазначеної в назві статті проблеми в контексті психопоетикального дискурсу на сучасному етапі розвитку теоретико-літературного процесу.

Значний поштовх розвитку психологічних концепцій у літературознавстві дав своїми лінгвістичними й літературно-естетичними працями О. Потебня. На особливу увагу заслуговують дослідження науковця в аспекті літературної творчості як специфічного виду пізнавальної діяльності, психофізіологічної характеристики таланту митця, психологічного механізму досягнення художньої істини, психології поетичної образності. Ідеї О. Потебні розробляли І. Айзеншток, Г. Сивокінь, Н. Шумило, І. Фізер та інші. Попри певні досягнення науковців сучасний стан літературознавчої психопоетики залишається відкритим для комплексного вивчення літературних явищ, до яких ми зараховуємо й проблему внутрішнього світу.

Внутрішній світ персонажа в літературі не одразу став повноцінним і самостійним об'єктом зображення. Первісним об'єктом літературного зображення ставали зовнішні процеси та події, які майже не вимагали усвідомлення та витлумачення. А розуміння людини як комплексу більш-менш усталених рис характеру виникло, коли в міфі природне вперше почало відділятися від суспільного. Однак на такій стадії художнього мислення психопоетичальне зображення в художній площині не було розвиненим, оскільки в цілому міфічна свідомість майже не відбивала особливості якогось конкретного людського індивіда. Загальне розуміння людини в ранніх художніх культурах добре сформулював М. Бахтін [див. 1, с. 476-477].

Учені (В. Зімнякова, А. Казоріна) пропонують досліджувати внутрішній світ персонажа з позиції його структуроутворень у контексті емоційного змісту. *Емоційно-завершений внутрішній світ* характеризується впевненістю, самодостатністю, що визначають його самотність. У сатиричних творах така самотність слугує захистом внутрішнього світу; у драматичних – діє руйнівню; у трагічному та філософському модусах стає екзистенціальним, на думку А. Казоріної. Такі літературні герої схильні до самоаналізу і вміють визнавати свої помилки. *Емоційно-незавершений внутрішній світ* обумовлений нестійкими ціннісними настановами, наслідуванням шаблонів, взірців. Такий внутрішній світ відрізняється відвертістю, здібністю сприйняття як позитивного, так і негативного, внутрішньою незрілістю. *Емоційно-нейтральний внутрішній світ* реалізується у зіткненні драматичного і сатиричного модусів художності. Літературні герої з таким внутрішнім світом розробляють догми, дотримуються їх. Вони –

емоційно-нейтральні, без глибокого філософського розуміння та переживання. *Емоційно-перетворений внутрішній світ* героя позбавлений самоаналізу, а результати душевної діяльності – алогічні та беззмістовні. Переживання *емоційно-спрощеного внутрішнього світу* залежать від зовнішніх обставин теперішнього, у героїв відсутня пам'ять як категорія, яка визначає цінність людського існування у просторі та часі. *Емоційно-зруйнований внутрішній світ* характеризується повною відсутністю суджень, обмеженістю сприйняття, мозаїчністю переживань, швидкою зміною протилежних переживань [див. 9].

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Епос и роман. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Художественная литература, 1975. С. 476-477.
2. Казорина А. Внутренний мир героя и его представление в прозе М. Булгакова. Вестник ИГЛУ. Язык. Культура. Коммуникация. 2009. № 2(6). С. 29-34.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Неділько М.В.

студентка,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

СЛОВОТВІРНІ ГНІЗДА КОЛЬОРАТИВІВ *ЧОРНИЙ* / *BLACK* В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ: ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ

Дослідженню словотвору кольоративів в українській мові присвячено такі праці: «Дериваційний потенціал прикметників білий – чорний у сучасній українській мові» В. Пономаренко, «Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові» Т. Семашко, «Семантика похідних, утворених від назв кольорів» І. Іншакова та інші; в англійській мові такі: «The Semantic Structure of Words Denoting Color in English and Georgian proverbs N. Mosiashvili», «The Meaning of Color Terms, Semantics, Culture, and Cognition, Cognitive Linguistics» A. Wierzbicka, «The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms» P. Kay and C. McDaniel. Попри зацікавленість мовознавців і різнобічність дослідження цієї групи лексики, зіставного аналізу словотвірного потенціалу кольоративів досі не здійснено. Цим зумовлена актуальність нашого дослідження.

Об'єктом нашої уваги стали український кольоратив *чорний* та англійський *black*. Джерельною базою послугувала здійснена нами вибірка похідних від кольоративів *чорний/black* слів української та англійської мов з таких словників: «Великий тлумачний словник сучасної української мови» за ред. В.Т. Бусела (2005), «Longman Dictionary of Contemporary English. 5th Edition. New Edition» (2009).

Мета цієї наукової розвідки – дослідити словотвірні гнізда обраних кольоративів в обох мовах, виявити їх семантико-дериваційні відношення, здійснити кількісний аналіз результатів.

Етап I. Аналіз словотвірних гнізд. За результатами аналізу словотвірного гнізда кольоратива *чорний* в українській мові було виявлено 115 похідних слів, із них 53 мають суфіксальний спосіб словотвору (*чорн-о-гуз-еня, чорн-еньк-ий, чорн-и-ло, чорн-ильн-и-ця, чорн-и-ти, чорн-ич-ний, чорн-ич-ник, чорн-і-ння, чорн-ісіньк-кий, чорн-ість, чорн-о-билець, чорн-о-бок-ий, чорн-о-брив-еньк-ий, чорн-о-гуз, чорн-о-лоз, чорн-о-пер-ий, чорн-о-пір-ка, чорн-о-риз-ець, чорн-о-ряс-ник, чорн-о-сош-ний, чорн-о-та, чорн-ува-тий, чорн-у-ха, чорн-ява, чорн-яв-ка*), 53 – основоскладання (*чорн-о-білий, чорн-о-бород-ий, чорн-о-грив-ий, чорн-о-груд-ий, чорн-о-дзьоб-ий, чорн-о-жовт-ий, чорн-о-зем-ля, чорн-о-зуб-ий, чорн-о-клен-ов-ий, чорн-о-книж-ний, чорн-о-кор-ість, чорн-о-крил-ець, чорн-о-лак-ов-ий, чорн-о-ліс-ся, чорн-о-морг-ець, чорн-о-мор-ський, чорн-о-плід-ний, чорн-о-рил-ий, чорн-о-ряб-ий, чорн-о-слив-ина, чорн-о-сот-ен-ець, чорн-о-тіл-ий, чорн-о-фіол-ет-ов-ий, чорн-о-хвост-ий, чорн-о-хліб-ний, чорн-о-чуб-ий, чорн-о-шкір-ий*), 8 – префіксально-суфіксальний (*по-чорн-ен-ий, по-чорн-и-ти, по-чорн-іл-ий, по-чорн-ілі-сть, по-чорн-і-ння, по-чорн-і-ти, по-чорн-яв-ий*), 1 – лексико-синтаксичний (*по-чорн-о-му*).

Найчастіше похідні утворені за допомогою таких афіксів: *-ен*, *-еньк*, *-ов*, *-уч/-юч-*, *-ич-*, *ви-*, *по-*, *-ува-*, *-ти*.

В англійській мові бачимо, що кольоратив *black* має 24 похідних, із них 3 утворені суфіксальним способом (*black-en*, *black-ness*, *black-out*), а 21 – основоскладанням (*black-berry*, *black-bird*, *black-board*, *black-foot*, *black-guard*, *black-head*, *black-jack*, *black-leg*, *black-pool*, *black-spot*, *black-thorn*, *black-tie*, *black-top*, *black-water rafting*, *pitch-black*).

Найчастотнішими афіксами, що творять «відколірні» похідні, є такі: *-en*, *-ness*.

Етап II. Виявлення семантико-дериваційних відношень. За даними «Великого тлумачного словника сучасної української мови» В. Т. Бусела, кольоратив *чорний* має 17 лексико-семантичних варіантів (далі – ЛСВ). З усіх похідних лише 1 вживається в ЛСВ-13 у значенні «злісна, низька, підступна людина» (*чорноротість*), 1 у ЛСВ-8 у значенні «важкий фізично, часто пов'язаний з виробничим брудом, пилом тощо (про роботу, працю)» (*чорнороб*), 1 у ЛСВ-5 у значенні «темноволосий і смуглий; чорнявий» (*чорнолобий*), 2 у ЛСВ-7 у значенні «брудний, нечистий» (*чорномазий*, *чорноногий*), 3 у ЛСВ-2 в значенні «темніший у порівнянні із звичайним кольором» (*чорніти*, *чорнітися*, *чорнішати*), 6 у ЛСВ-6 у значенні «чорношкірий (як ознака раси)» (*чорнолиций*, *чорномордець*, *чорнопикий*, *чорнорилий*, *чорнотілий*, *чорношкірий*), 13 у ЛСВ-16 в значенні «складова частина деяких ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв, термінів» (*чорнобиль*, *чорногуз*, *чорнозем*, *чорноризець* та їхні похідні) і решта 89 у ЛСВ-1 у значенні «колір» (*почорнений*, *чорно-білий*, *чорнильний*, *чорнісінький*, *чорнобривий*, *чорнозубий*, *чорнокорий*,

чорнокрилий, чорноплідний, чорно-фіолетовий, чорночубий, чорнуватий, чорнушка, чорнявенький, чорнявчик).

У словнику «Longman Dictionary of Contemporary English» (5th ed.) ми виявили, що кольоратив *black* має 7 ЛСВ. Одне похідне слово вживається у ЛСВ-7, тобто в значенні «сумний» (*blackguard*), 1 в ЛСВ-6 – у значенні «брудний» (*blacktop*), 1 в ЛСВ-3 у значенні «темношкірий» (*black-head*), 1 в ЛСВ-2 у значенні «дуже темний; там де немає світла» (*black-out*), 10 в ЛСВ-1 у значенні «колір» (*blackbird, blackboard, blacked-eye bean, blacken, blackfoot, blackness, pitchblack*). У 11 лексем важко було встановити семантико-дериваційні зв'язки через затемненість їхньої внутрішньої форми: *blackjack* – гра в карти, *blackleg* – людина, яка працює, в той час як інші страйкують, *blacklist* – список людей, країн, продуктів, яких потрібно карати/уникати, *blackmail* – коли хтось примушує щось зробити, шантажуючи видати таємницю, *blackspot* – місце, де траплялось багато всього поганого, *blackthorn* – кущ, на якому ростуть білі квіти).

Етап III. Зіставне дослідження. Здійснене нами дослідження виявило абсолютно різний словотвірний потенціал кольоративів *чорний/black* в українській та англійській мовах. В українській мові майже вп'ятеро більше похідних, аніж в англійській (115 проти 24). Стосовно способу словотвору, то в українській мові виявлено однакову кількість суфіксального та основоскладального способів словотвору і незначну кількість префіксально-суфіксального. Щодо англійської мови, то очевидним є переважання основоскладання, виявлено лише незначну кількість суфіксального способу словотвору. Аналіз семантико-дериваційних відношень за лексикографічними працями виявив значну кількість прямих і переносних

значень у кольоратива *чорний* (17 ЛСВ). Більшість утворених похідних пов'язані з ЛСВ-1, тобто в значенні «колір», проте є й такі, котрі належать семи іншим ЛСВ. Крім того, вибірка не виявила похідних, пов'язаних з 9-ма ЛСВ (наприклад, у значеннях «вигот. з темного», «не парадний, признач. для щоденних потреб (про вхід, приміщення і т. ін.)», «необроблений або оброблений частково, начорно», «який належить до нижчих верств суспільства, до трудового народу; простонародний», «чаклунський, пов'язаний з нечистою силою»). Але не можемо сказати, що ці ЛСВ неактуальні сьогодні, оскільки багато залежить від контексту. Тлумачний словник англійської мови фіксує не так багато ЛСВ (лише 7). Більшість похідних пов'язані з ЛСВ-1, тобто в значенні «колір». Цікаво, що 2 ЛСВ («мати гроші в банку» і «чорна кава або чай, які не містять молока») не дали похідних. Також майже половина має затемнену внутрішню форму. Здійснене дослідження дозволяє зробити висновок, що українська мова виявляє більше похідних від кольоратива *чорний*, ніж англійська, що свідчить про потужніший словотвірний потенціал саме цього кольоратива, а опосередковано – й про більшу лінгвокреативність, а можливо, більшу символічну значущість чорного кольору для українського етносу.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник української мови / уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. – К.: Рад. школа, 1985. – 183 с.
3. Longman Dictionary of Contemporary English. – 5th Edition New Edition, 2009. – 2082 p.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Нікольчук І.В.

аспірантка,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

імені М.Т. Рильського

Національної академії наук України

ЗВИЧАЄВО-ПРАВОВІ СМИСЛИ УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ КИЇВЩИНИ

Звичай у первісному суспільстві мав оригінальну структуру і за регулятивними особливостями поділявся на певні заборони, табу (наприклад, інцест), дозволи на добування їжі, обов'язки – облаштування житла і т. д. Таким чином, способи врегулювання включали в себе як право так і мораль. Наприклад, закон забороняв обезчещувати молоду дівчину, а звичай висміював та засуджував скривджену. Право є результатом діяльності групи людей. Примусовий характер здійснення норм в суспільстві забезпечувала влада. У первісному суспільстві владою вважалася община. Конфлікти різного роду характери вирішувалися за допомогою старійшин – старших чоловіків плем'я, або спільно з усіма членами общини. Згодом цю функцію виконувала одна людина – головний в общині, вождь, вожак, лідер і т. д. Велика частина звичаєво-народного права міститься у фольклорних жанрах, обрядах, але часто цей матеріал зберігався лише в усній формі та не є фіксованим на письмі. Що ж стосується матеріалу затвердженого на папері, то це літописи, статuti, приписи, судебники, збірники законів тощо

[3, с. 46]. Фольклор складається із записаних або незаписаних творів (усна форма), які покликані виховувати людину та контролювати за її поведінкою, вони навчали розкриваючи тонку мораль. О. Л. Чорнобай визначає: «Правове навчання – це навички, знання, наближені до законів природного права, які дають змогу регулювати і змінювати запроваджені норми позитивного права, пристосовуючи їх до природних норм» [10, с. 328]. Джерелом звичаєвого права, та не лише звичаєвого, а й сучасного права є фольклорні народні жанри: приказки, прислів'я, балади, пісні, ігри, думи тощо. Як зазначає С. Т. Лавриненко, «Культурно-правова інформативність фольклору – це закодовані мовними сегментами різножанрових народнопоетичних текстів знання про явища та події, які мають проекцію у сферу правової культури» [6, с. 11]. «Культурно-правовий смисл фольклорного тексту – вербалізація прямого чи прихованого (асоціативного) сигналу значення, співвідносного з буденним правовим досвідом носія певної культури» [6, с. 12]. Отже фольклорні жанри – це мовні одиниці, які несуть в собі певний правознавчий код, і відтворюються через образи персонажів або їх через їхні дії.

Юридична наука виділяє декілька галузей права – військове, адміністративне, сімейне, цивільне, кримінальне, трудове. Дослідивши жанри фольклору та знайшовши в них елементи звичаєвого права можемо знайти паралелі та зробити висновки, що окремий жанр фольклору представляє певний вид права. Наприклад, балади – кримінальне право, лірика – трудове та сімейне, а фольклорна проза – це добірка законів та приписів звичаєвого права, система договірних взаємин.

Уявлення в народній ліриці основані на соціально-побутових проблемах та ґрунтується воно на таких поняттях як справедливість,

честь, правда, свобода. Дія, яка відбувається в пісні вводить виконавця у віртуальний світ обрядової гри та реалізує ідеальні правові умови. Головним суб'єктом дослідження у піснях є сім'я та члени її родини. Велика кількість текстів направлена на правильне виховання в сім'ї, родині та суспільстві. У текстах пісень, які розповідають про різні життєві ситуації, де завуальовано знаки застереження та оберегання людини від порушення прав та свобод, у разі яких за порушення закону людина каралася. Тому недотримання якогось правила та заплямування родини було страшної ношею для правопорушника.

Мотив честі дівчини та покарання парубка за скоєння злочину розкриває календарно-обрядова лірика. Парубок залицяється і натякає на близькість: «Прийшов би я, рибочко, // Да не знаю де спать положиш» [4, с. 123], дівчина спочатку не піддається, але коли парубок ставить їй ультиматум, то вона погоджується: «Ой прийду, дівчино, // Коли там (у себе в кімнаті) спать положиш!» [4, с. 123]. Молодиця натякає парубкові, що це особисто її рішення і парубок не буде нести відповідальності: «Ой прийди ж ти, прийди, // Да не буде тобі кривди» [4, с. 123]. Гендерна нерівність, соціальна нерівність представлена дуже широко у текстах родинної лірики. Правовим смислом у родинних піснях є насильницьке віддавання заміж дівчини, побиття на знуцання чоловіка над своєю дружиною, тяжка доля жінки у родині свого чоловіка. За покірливість нерідко дівчина вберігала себе від знуцань та побоїв від чоловіка: «Як будеш ти, да Марусю, покірливенька, // Буде твоя да рученька біленькая» [2, с. 88]. Громадський суд у справі між чоловіком та дружиною втручався вкрай рідко, якщо навіть йшлося про нанесення тілесних ушкоджень. Сімейні побутові міжусобиці члени родини вирішували за своїми законами родини. Чоловіки докладали фізичної сили до

жінки, або в деяких випадках і навпаки, але пожалітися на свого кривдника було не актуальним.

Договірні-правові стосунки мали досить велику юридичну силу і за порушення умов або розірвання договору потрібно було заплатити. Часто договори заручин за певних причин припинялися або хтось із сторін порушував умови. Аби не допустити поганих наслідків у текстах було застереження: «Що заручена да Маруся, зарученая, // Положила білу руку на заруку» [2, с. 88]. Поняття викупу збереглося у весільних піснях. Наречений обов'язково повинен був дати відкупного за молоду дівчину. Це одна із обов'язкових умов весільного договору: «Срібло, золото // З князя молодого» [2, с. 484]. Соціальна нерівність між людьми відігравала у суспільстві неабияку роль. Парубок або дівчина мусили обирати собі пару, за рівним собі матеріальним становищем людину. За не виправдання можливостей обраного жорстоко засуджувалися: «Та казали люди: зять багач, // Коли з того золота та нічого» [2, с. 489]. Приймацтво (зять йде жити до тещі) вказує на правовий статус приймака у чужій родині та розкриває майнові стосунки між членами родини: «Ой де жи тая хата, // Що й Маруся взята?» [2, с. 685].

Правові смисли кодифіковані у фольклорній прозі – приказках та прислів'ях, та фольклорній календарній ліриці – колядках та щедрівках. Колядки та щедрівки відтворюють архетипи правознавчих сфер – сімейну, майнову та трудову. У зимовій календарній ліриці переважно відтворюється ідеальне подружнє життя в цілковитому достатку та легкій праці: «Да пійдемо ми до пана господаря, // А пан господар в кінці стола сидять. // В кінці стола сидять, три кубка держать» [5, с. 49]. Правознавчий спектр показує соціальний рівень та несприятливі умови життя. Люди від

тяжких буднів, злиднів та тяжкої праці прагнули до повноцінного життя хоча б в мріях. Виконуючи тексти щедрівок та колядок вірили у прекрасне життя та достаток: « а в пана Йвана золота верба, // А на тій вербі золота кора, // А на тій вербі рожеві квіти» [5, с. 54]. Статки господаря та кількість майна у текстах зимової календарної лірики незміряні: «В нашого хазяїна золотії гори, // Золотії гори, високії дуби» [5, с. 66].

Великий масив текстів в усній народній творчості становлять балади, які є основою для звичаєво-кримінального права. Правові смисли у баладах пов'язані із стадіями злочину та його структурами, метою, мотивами та способи скоєння злочинів. Балади містять в собі звичаєву практику методів покарання за скоєння правопорушення. Мотив злочину – це причина, яка спонукає людину до вчинення протиправних дій; поведінка людини, пов'язана з її емоційним станом. Так текст балади – це опис підготовки та скоєння злочину. Метою злочину є бажаний результат якого прагне злочинець. У баладі «Терен, терен по горду, терен по ярі» чоловік готується до умисного злочину – втопити свою дружину, яка його не влаштовує. Мета його злочину погуляти ще з дівчатами. Стадії злочину: «В мене жінка нетіпанка (нечепура) і хисту нема. // Возьму жінку да нетіпанку да під сухі боки, // Вкину жінку да нетіпанку у Дунай глибокий» [1, с. 117]. Причина скоєння злочину чоловіком: «Уже ж мені да наскучило жити із тобою. // Нехай же я погуляю да ще з дівочками» [1, с. 117].

Отже, український фольклор увібрав в себе безцінну інформацію, яка співвідноситься із звичаєво-правовою реальністю, та є невід'ємним джерелом юридичної науки, а правознавство є формою буття людини. Жанри народнопоетичної творчості завдяки правовій

свідомості, нормам права, соціально-побутових стосунків відтворюють правову культуру українців.

Список використаних джерел:

1. Балади. Родинно-побутові стосунки / [упорядк. О. І. Дей, А. Ю. Ясенчук (тексти), А. І. Іваницький (мелодії)]. – К., 1988. – 513 с. 9.
2. Весільні пісні/упоряд., прим.: ММ. Шубравської, А.І. Іваницького. – К.: Наукова думка, 1982. – Кн. 1., 871 с.
3. Івановська О. П. Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів [підруч.] / О. П. Івановська. – Київ, 2012. – 335 с.
4. Ігри та пісні. Весняно-літня поезія трудового року / Упоряд. і передмова О. І. Дея. – К.: видав Академії наук Української РСР, 1963. – С. 670.
5. Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року / Упоряд. і передмова О. І. Дея. – К.: Наук. думка, 1956. – С. 803.
6. Лавриненко С. Т. Мовні знаки мотивів злочинної поведінки в українських народних баладах / С. Т. Лавриненко // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філол. науки. – 2010. – Вип. 193. – С. 37-42.
7. Лавриненко С. Т. Мовна репрезентація фрагментів правового знання в українських соціально-побутових піснях / С. Т. Лавриненко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2009. – Вип. 20. – С. 343-347.
8. Пазяк М.М. Людина в прислів'ях та приказках / Михайло Пазяк // Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру. – К.: Наукова думка, 1990. – 519 с.
9. Труды комиссии по преобразованию волостных судов. – Т. 5: Киевская Екатеринославская губернии. – СПб.: Тип. Второго Отделения Е. И. В. Канцелярии, 1874. – 568 с.
10. Чернобай О.Л. Філософсько-правова парадигма фольклору // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Вип. 3. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 3. – С. 496–505.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Артеменко А.В.

студентка,

Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ

Сьогодні, у наукових дослідженнях, присвячених суспільно-політичним реаліям, все більшої актуальності набувають різноманітні аспекти їх перекладу. Необхідність вирішення проблем, пов'язаних з перекладом суспільно-політичних реалій, обумовлена процесами глобалізації господарської діяльності, посиленням уваги до питань міжнародних відносин, а також прагненням України інтегруватися у світове співтовариство. У зв'язку з цим зростає й кількість текстів, що містять суспільно-політичні реалії та потребують перекладу.

Незважаючи на те, що проблеми перекладу суспільно-політичних реалій вже розглядалися у наукових працях Р. Зорівчак [1], В. Карабана [2], В. Комісарова [3], О. Ребрія і Л. Черноватого [4] та інших провідних учених у галузі перекладознавства, відтворення суспільно-політичних реалій залишається малодослідженим. Під час відтворення реалій, перекладачі зазнають труднощів пов'язаних з розпізнаванням та розподіленням груп суспільно-політичних реалій, що, в свою чергу, робить вибір адекватної стратегії їх перекладу складнішим.

Загалом, реалії є окремим пластом мови, що містить в собі окремі одиниці притаманні лише певним націям та культурам. До них прийнято відносити найменування окремих предметів, побутових явищ, історичних подій певної культури чи країни. Незважаючи на численні дослідження даного феномену, у перекладознавстві відсутнє єдине визначення даного поняття, що суттєво ускладнює процес їх відтворення будь-якою іноземною мовою. Окрім цього, не існує і єдиної класифікації реалій. Однак, аналіз існуючих класифікацій дозволяє зробити висновок, що всі вони були сформовані за тематичною ознакою.

Виходячи з того, що реаліями є слова з яскраво вираженою національною специфікою, процес їх відтворення становить неабиякі складнощі під час перекладу. Найбільш поширеними способами відтворення реалій будь-якого типу є: транскрипція, транслітерація, введення неологізмів, описовий, гіпонімічний, трансформаційний та контекстуальний переклади. Проте, вибір способу відтворення реалій залежить від ряду передумов, а саме: характеру тексту, значимості реалій, типу реалій, мови перекладу, мови оригіналу.

Дослідження суспільно-політичних реалій показало, що найбільш поширеними стратегіями їх відтворення українською мовою є стратегії доместікації, форенізації та нейтралізації. При цьому, під час вибору стратегії перекладу суспільно-політичних реалій перекладач має керуватися жанром тексту, домінантністю місцевої культури, суспільно-політичною ситуацією тощо.

Найчастіше суспільно-політичні реалії зустрічаються в публіцистичних текстах і можуть передаватися:

- 1) кальками;
- 2) комбінованою реномінацією;
- 3) за допомогою заміни реалій мови оригіналу реаліями мови перекладу.

Особливої уваги при перекладі заслуговують суспільно-політичні новотвори-реалії, які є досить неоднорідними за своїм складом. Досить специфічну групу становлять власні назви. Найбільш численними серед них є імена й прізвиська відомих особистостей, які відтворюються шляхом транскрибування, транслітерації або із застосуванням кальки (морфологічної, семантичної, фразеологічної).

Отже, відтворення суспільно-політичних реалій вимагає напрацьованих перекладацьких навичок та глибоких фонових знань. Відтворення суспільно-політичних реалій передбачає різні перекладацькі стратегії й тактики: вибір яких залежить від типу тексту, в якому вони функціонують. Переклад суспільно-політичних реалій має певну специфіку. Вони перекладаються за допомогою стійких відповідників, створених переважно засобами калькування. За умови передачі суспільно-політичних реалій варіантними відповідниками, при їх виборі перевага надається тим, які зберігають інформативність мови оригіналу та не викликають негативних асоціацій на мові перекладу.

Специфіка перекладу суспільно-політичних реалій полягає у зменшенні ролі словникових відповідників та залученні більш творчих способів перекладу. Суспільно-політичні реалії відтворюються відповідниками зі спеціальних словників суспільно-політичної лексики або термінології та за допомогою варіантних відповідників зі словників інших типів. Також широко

застосовуються кальки різних видів, дескриптивна перифраза та комбінована реномінація. При перекладі суспільно-політичних реалій переважають кальки різних видів, комбінована реномінація, передача реалій мови оригіналу реаліями мови перекладу, використання лексико-семантичних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1989. – 216 с.
2. Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову=Theory and Practice of Translation from Ukrainian into English: посібник-довідник [навч. посіб. зі спец. «Переклад»] / В. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 608 с.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): [учебник для ин-тов и фак. иностр. яз.] / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
4. Переклад англomовної громадсько-політичної літератури. Міжнародні конвенції у галузі прав людини: посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Черноватий Л.М., Карабан В.І., Ребрій О.В., Ліпко І.П.]; ред. Л.М. Черноватий, В.І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 272 с.

Пижик М.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

**ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВІСТІ
Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА «МАРУСЯ»
ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ**

Статистична лінгвістика як наука, що займається виявленням та описом кількісних характеристик і закономірностей мови та мовлення, ґрунтується на факті, що певні кількісні характеристики, а також функціональні залежності між ними характеризують мову загалом або її окремі функціональні стилі.

Статистичні особливості тексту є формальними властивостями його організації, за допомогою яких можна розкрити якісні особливості стилю [7, с. 130].

Сучасні статистичні дослідження художніх творів проходять у таких напрямках: 1) дослідження функціонування та взаємодії одиниць різних рівнів мови [5; 8]; 2) дослідження особливостей індивідуально-авторських стилів [4; 9]; 3) ідентифікація текстів (встановлення авторства) [3].

Творча спадщина Г. Квітки-Основ'яненка та її переклади англійською мовою, зокрема його повість «Маруся», ще не була предметом лексико-статистичного аналізу, тому саме такий аналіз є завданням нашого дослідження.

На першому етапі була проведена нормалізація електронних оригінального та перекладного текстів повісті засобами програм FineReader та Microsoft Word. Після приведення документів до належного вигляду у текстовому редакторі Microsoft Word ми

приступили до створення списків словоформ, використаних у новелах та їх перекладах. Для цього ми використовували середовище програми AntConc.

Лінгвостатистичний аналіз повісті «Маруся» будемо проводити за схемою, розробленою С. Н. Бук [2]. Виділяємо такі основні характеристики тесту:

Обсяг тексту, кількість слововживань у тексті (N) – загальна кількість слів у тексті.

Обсяг словника словоформ, кількість словоформ у тексті (Vf).

Обсяг словника лексем, кількість слів у тексті (V) – кількість лематизованих слів у тексті.

Багатство словника, індекс різноманітності (Id) – відношення обсягу словника лексем (V) до обсягу тексту (N) обчислюють за формулою: $Id = V / N$.

Середня повторюваність слова у тексті (Ir) – відношення обсягу тексту (N) до обсягу словника лексем (V) — величина, обернена до індексу різноманітності, обчислюється за формулою: $Ir = N / V$.

Нарах *legomena* (V1) – слова, які трапилися у досліджуваній вибірці один раз, тобто мають частоту 1.

Індекс винятковості обчислюють окремо для словника і для тексту, він характеризує варіативність лексики, тобто частку тексту (словника), яку займають слова, що трапилися 1 раз:

індекс винятковості для словника (I_{exv}) – відношення кількості лексем із частотою 1 (V1) до загальної кількості лексем: $I_{exv} = V1 / V$;

індекс винятковості для тексту (I_{ext}) – відношення кількості лексем із частотою 1 (V1) до обсягу тексту (N): $I_{ext} = V1 / N$.

Індекс концентрації словника (I_{cv}) – відношення кількості слів у словнику з абсолютною частотою 10 і більше (V_{10}) до загальної кількості слів у словнику: $I_{cv} = V_{10}/V$.

Підсумовуючи кількісне дослідження, можна зазначити, що кількість слововживань в перекладі (38193) переважає кількість слововживань в оригінальних текстах (27466) на 10727 слів, що становить 39% від кількості слів в оригіналі, а індекси багатства словника (0,14 і 0,08), винятковості для тексту (0,07 і 0,04) і для словника (0,51 і 0,45), концентрації словника (0,14 і 0,15) суттєво не відрізняються.

Статистичним параметром індивідуального авторського стилю, а також особливістю конкретного твору, може слугувати співвідношення частин мови у тексті. Порівняємо частотність кожної частини мови у словнику (реєстрі) оригіналу і у перекладу повісті «Маруся» (рис. 1).

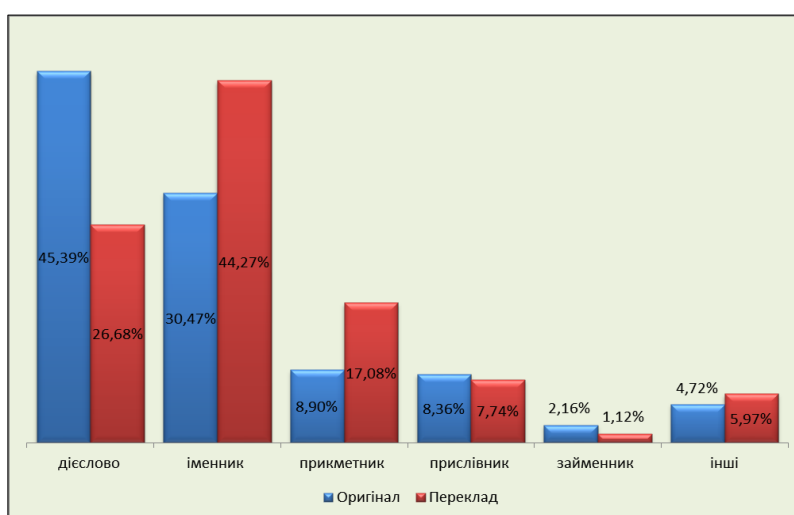

Рис. 1. Частотність частин мови у словнику оригіналу і перекладу

Джерело: розроблено автором

Порівняємо також кількісні реляції між частинами мови, оскільки вони вважаються одним із важливих елементів статистичної характеристики тексту [1].

Індекс епітетизації (I_{nat}), як випливає з його дефініції, вказує, скільки іменників у тексті припадає на один прикметник. Як бачимо, цей індекс і в оригіналі, і в перекладі відрізняються не суттєво – 3,42/2,59, а отже перекладачці вдалося зберегти насиченість тексту образними означеннями.

Індекс дієслівних означень (I_{vat}) прямо пропорційно виявляє, скільки прислівників у тексті припадає на одне дієслово. Переклад має дещо багатше відсоткове відношення: 0,29 прислівника на 1 дієслово, тоді як в оригіналі 0,18.

Аналогічно ступінь номінальності означає кількість іменників на одне дієслово. В оригіналі збірки є 0,67 іменника на одне дієслово, у перекладі – 1,66, загальний показник для художньої прози – 2,03.

Проведене нами квантитативне дослідження дозволяє нам співставити такі кількісні характеристики оригіналу і перекладу (Таблиця 1)

Таблиця 1

Статистичні показники оригіналу та перекладу

	Статистична характеристика	Оригінал	Переклад
1.	Багатство словника:	0,14	0,08
2.	Середня повторюваність слова у тексті:	7,40	12,26
3.	Індекс винятковості для словника:	0,51	0,45
4.	Індекс винятковості для тексту:	0,07	0,04
5.	Індекс концентрації словника:	0,14	0,15
6.	Індекс епітетизації	3,42	2,59
7.	Індекс дієслівних означень	0,18	0,29
8.	Індекс дієслівних означень	0,67	1,66

Джерело: розроблено автором

Для встановлення істотності / неістотності статистичного розходження між значеннями індексів обчислимо критерій

Стьюдента t , скориставшись в Excel функцією СТЬЮДЕНТ.ТЕСТ [11]. Для наведених даних по наших вибірках t -критерій Стьюдента становить 0,73.

Щоб вирішити, чи свідчить t -критерій про істотне розходження, треба оцінити його за таблицею критичних значень t [10]. Оцінку цю проводять за допомогою визначення кількості ступенів свободи, яке у нашому випадку $f=8-2=6$. Розходження вважається істотним, якщо обчислене значення t більше від табличного для заданого рівня значущості. У нашому випадку 0,73 менше від найменшого числа у ряду. Це значить, що розходження у статистичних показниках оригіналу і перекладу неістотне і статистично допустиме. Зауважимо, що статистичні показники не дають підстав для визначення естетичних можливостей тексту перекладу. Статистичні характеристики відображають лише деякі структурні особливості текстів і можуть лише вказувати на приховані від простого спостереження особливості індивідуального чи функціонального стилю [7, с. 152]. Якісний аналіз одержаних даних можна зробити у межах лексико-семантичного дослідження домінант ідіостилу твору та їх відповідників у перекладі.

Список використаних джерел:

1. Бук С. Н. Основи статистичної лінгвістики: Навч.-метод. посів. / Відп. ред. проф. Ф.С. Бацевич / С.Н. Бук. -Л.: Видавничий центр ЛНУім. І. Франка, 2008. – 124 с.

2. Бук С.Н. Частотний словник роману «Перехресні стежки» / С.Н. Бук, А.А. Ровенчак // Стежками Франкового тексту: комунікативні, стилістичні та лексикографічні виміри роману "Перехресні стежки". – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 374 с.

3. Войнов В.К. Количественный анализ текста для описания индивидуального стиля: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.681 / КГПИИЯ. – Киев, 1972. – 26 с.

4. Гіков Л.В. Особливості вживання лексико-граматичних і лексичних одиниць в авторському стилі (на матеріалі німецької художньої прози): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л.В. Гіков. – Львівськ. нац. ун-т імені Івана Франка. – Львів, 2003. – 20 с.

5. Нагорна С.С. Стилеметричні характеристики дієслова у сучасних англійських наукових текстах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / С.С. Нагорна. – К., 2004. – 262 с.

6. Носенко И.А. Начала статистики для лингвистов: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1981. – 157 с.

7. Перебийніс В.І. Частотні словники та їх використання / В.І. Перебийніс, М.П. Муравицька, Н.П. Дарчук. – К.: Наукова думка, 1982. – 203 с.

8. Слепак Б.Я. Функционирование синтаксических единиц как параметр стиля в современном английском языке: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / – Кіровоград, 1977. – 264 с.

9. Статистичні параметри стилів / Відповід. редактор В.С. Перебийніс. – Київ: Наукова Думка, 1967. – 260 с.

10. Таблица распределения Стьюдента // <http://old.exponenta.ru/educat/referat/XIkonkurs/student5/tabst-st.pdf>.

11. <http://statpsy.ru/t-student/student-excel/>

Reminska Yu.Yu.
Practicing Philologist
Kyiv, Ukraine

ARGOT, JARGON AND SLANG: THE QUESTION OF DELIMITATION (LINGUISTIC ASPECT)

In XX century the sociolinguistic studies have become particularly important. Obviously, the main object of this study was the social differentiation of language. That's why the greater part of scholars has drawn their attention to the demarcation of such concepts as «argot», «jargon» and «slang» from each other. Therefore, the analysis of linguistic nature and specific characteristics of this language phenomena, defining their place in lexical system of Ukrainian language is especially important in our time.

Originally, the term «jargon» had negative meaning because of political, economic and social reforms in the Soviet Union territory. In the 1920 linguists were worried about «wide-scale penetration of criminals' catchwords to the speech of the younger generation» [2, p. 6]. Already in 1931 scientists had emphasized on harmful influence of the «thieves' speech», «spoiling the language» and therefore in the XXth century the term «jargon» was specifically associated with criminal environment [6, p. 161-162].

In the XIX century a special study process, containing accumulation and investigation of Ukrainian language phenomenon, had been started. Scholars have turned their attention to the language features of beggars, criminals, soldiers, craftsmen, workers and of course youngsters. However, these works were almost rare and usually made in a short notes and explorations, which were carried out in historical meaning. Studies of the

youth speak became topical in the 1960. The works, devoted to the social differentiation of jargons had been appeared. Particularly, it was works, related to Ukrainian speech of thieves (K. Estreyher, P. Petrov), beggars (F. Nykolaychyk, V. Hnatyuk) and youth (K. Shyrots'kyi, V. Shchepot'yev). Active observation of age speech peculiarities has started in the second half of XXth century and acquired a significant development in the next few years by Y. Dzendzelivs'kyi and O. Gorbach [10, p. 4-5].

It must be emphasized, there are many controversial issues in the studying of youth speak. One of them is the terminological definition of this concept. Also it's important to identify specific characteristics and peculiarities, which distinguish it from the linguistic phenomena such as, for example, slang, dialect, sociolect. Nevertheless, the most common terms for this linguistic concept are «youth speak», «youth slang» and «language of the youth subculture». At the same time, such notions as «jargon» and «slang» in relation to the language of young people, are considered to be synonymous. But unfortunately there is no common opinion in national linguistic science about correlations between such concepts as «slang», «jargon» and «argot» at the present day. Very often argot and slang are identified with the jargon, jargon with argot, and slang with jargon and so on.

As well as the terms «jargon» (from the French «incomprehensible language», «nonsense», «gaggle») and «argot» (from the French «language of thieves») came from French language into Ukrainian linguistics, and word «slang» (means «low, vulgar language») – from the English. The main problem in relation between terms «argot», «jargon» and «slang» is the demarcation of these concepts on the one hand, and on the other – using them as the synonyms.

In some dictionaries «argot» is defined as closed linguistic substance, which is used to describe the secret language of some social group. Unlike argot, jargon is a half-open lexical and phraseological subsystem, used by one or another social group with the purpose of separation from the other linguistic community. Verbal communication of many people, which differs from a certain language standards, received the name «slang» [7, p. 40].

According to the O. Selivanova, slang is a colloquial additional lexical system, which is representing expressive-evaluative, often stylistically understated synonymy of well-known concepts and symbols, which are belonging to a certain social subculture; paradigm of sociolinguistics – socially marked vocabulary of a social group (professional, military, youth etc.) within the national language. In some cases, slang can have such attributes as «youthful», «student», which greatly reduces its meaning. Slang is not a form of existence of language, because it has its own specifics phonetic and grammatical levels and based on the patterns of the national language. Sometimes slang is identified with argot. In contrast to argot slang is understandable to ordinary speakers, is a property of open (public) social and professional groups, characterized by stylistic understatement, pejorative and don't accomplish such functions as convention and delimitation [9, p. 560].

Some linguists completely avoid using the term «slang» and prefer such concepts as «argot», «jargon», «colloquialism», «speaking», at the same time providing them with additional definitions like «open argot» [3, p. 221-226], «general jargon» [5, p. 4–8], «jargon vocabulary» [8, p. 3-6].

Ukrainian scientist V. Balabin suggested a difference between terminology and non-terminology approaches to the determination of argot, jargon and slang, namely «wide» and «narrow» understanding of

those phenomena. According to the terminological approach, these concepts are synonyms. In a general sense argot, jargon, slang are mostly spoken languages of social groups. The main idea of non-terminological approach is that those terms are the lexical and phraseological units, serving as an independent types of speech [1, p. 23].

On the basis of exploring the special information which deals with the serious linguistic problems I. Schur offered his own understanding of the terms «argot» «slang» and «slang». The first term scholar understands as conditional language specifically created by a certain social group for secret communication and separation of themselves from other social groups. Furthermore, the notion «jargon» is an absolute synonym for the English term «slang» [10, p. 6].

T. M. Mykolenko, examining the concept of «jargon» and «slang», figured out some common and specific features for both linguistic phenomena. Common features are: 1) the usage of slang and jargon to describe speech, which is not limited by literary standards; 2) the transition of jargon lexemes into slang, which indicates the presence of common units in both systems; 3) slang and jargon vocabulary indicate emotional and expressive attitude of a certain speaker to the subject matter or even to the addressee; 4) slang and jargon units are often include the evaluated characteristics, so, the evaluation function is appropriate for them; 5) slang and jargon are indirectly referred to a certain object or phenomenon, therefore, accomplishing an euphemistic function. Also there are some features, which distinguish slang with jargon and vice versa: 1) slang as a linguistic phenomenon is formed and functioning on the basis of jargon units of a certain language groups, that indicates its main characteristics as general and open linguistic phenomena; 2) slang units are not so functionally limited in comparison

with jargon, which is prevalent within a particular group or group formation. In such case the concept of «jargon» is identical to the concept of «slang» on the assumption to «leakiness» of a certain social community. In other words, we are talking about usage of some specific linguistic forms outside of the group. The concept of «jargon» is not identical to the concept of «slang» if it historically indicates the limitations of its speakers as well as to narrowness of the semantic field [4, p. 9].

By way of conclusion it is of utmost importance to emphasize following. All from the researched categories – argot, jargon and slang – are the special types of social dialect. The specificity of each of these linguistic formations can be determined by the professional isolation of certain groups or by their social isolation from the rest of society. Conducted analysis of relevant scientific literature has shown, the terms «jargon» and «slang» will be used as synonyms because they are both denoting a same type of speech, characterized (in contrast to the popular language) by specific vocabulary and a set of phraseological units as well as a special using of world-building funds. The term «slang» is more characteristic for the western linguistic tradition. Inherently, «slang» is close to what is meant by the term «jargon». At the same time, it is useful to make distinction between the concepts of «argot» and «jargon». It is believed, argot, in contrast to the jargon, is a «secret language» to some extent and created specifically to make the speech of a given social group incomprehensible to outsiders.

References:

1. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу / В. В. Балабін. – К.: Логос, 2002. – 315 с.
2. Грачев М. А. От Ваньки Каина до мафии / М. А. Грачев – СПб.: Азбука-Классика: Авалон, 2005. – 386 с.
3. Ермакова О. П. Слова, с которыми мы все встречались. Толковый словарь общего жаргона / О. П. Ермакова, Е. А. Земская, Р. И. Розина / [под общ. ред. Р. И. Розиной]. – М.: Азбуковник, 1999. – 320 с.
4. Миколенко Т. М. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. М. Миколенко; Ін-т укр. мови НАН України. – К., 2006. – 24 с.
5. Мокиенко В. М. Большой словарь жаргона / В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина. – СПб.: Норинт, 2000. – 716 с.
6. Поливанов Е. Д. О блатном языке учащихся и о «славянской» революции / Е. Д. Поливанов // За марксистское языкознание. – М.: Федерация, 1931. – С. 161-172.
7. Словарь блатного жаргона в СССР [В. В. Махов]. – Харьков: Фирма «Божена», 1991. – 151 с.
8. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания: [учебное пособие] / Ю. С. Степанов. – М.: Просвещение, 1975. – 271 с.
9. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / [О.Селіванова]. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
10. Щур І. І. Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / І. І. Щур; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філол. – К., 2006. – 20 с.

Содель О.С.

аспірант,

Київський національний лінгвістичний університет

**СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНІ ВІДМІННОСТІ
МІЖ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ
ЯК ЧИННИК ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ АНЕКДОТІВ**

Оскільки культура неодмінно знаходить своє вираження в мові, відтворення комічного в перекладі повинне також враховувати відмінності мовних картин світу англійської та української лінгвокультур.

Мова виражає людську свідомість, яка має кілька компонентів: логіко-понятійний, сенсорно-рецептивний, емоційно-оцінний, морально-ціннісний, міфологічний, і в людській свідомості об'єктивний світ не відбивається дзеркально (і свідомість не прагне до цього), а переломлюється, перетворюючись у форму особливого виду [6, с. 99], а саме, в мовну картину світу – історично сформовану в свідомості даного мовного колективу і відображену в мові систему уявлень про світ, певний спосіб концептуалізації дійсності [9, с. 277]. Картина світу даного етносу, яка стає фундаментом усіх культурних стереотипів, виявляється не лише в змістовному боці мови, а і в граматиці мови. Її аналіз допомагає зрозуміти, чим різняться національні культури, яким чином вони доповнюють одна одну на рівні світової культури [4, с. 7].

Відмінності між мовами у граматичному (морфологічному та синтаксичному) плані, хоч і менш виразні, ніж відмінності лексичні, однак не менш важливі і різноманітні. Тексти різняться не інвентарем і складом граматичних форм і конструкцій, а їх частотністю [8, с. 233].

У першу чергу, це – приналежність англійської та української мов до різних гілок індоєвропейської родини мов (англійська – до германської, українська – до слов'янської), а також до різних структурних типів мов (англійська мова – переважно аналітична, де граматичні відношення у реченні передаються вільними граматичними морфемами, а українська мова – синтетична, де граматичні значення й відношення передаються за допомогою флексій – зв'язаних граматичних морфем) [7]; необхідність демонстрації граматичних зв'язків між членами речення призводить до того, що при перекладі анекдотів часто англомовні конструкції «іменник + іменник» передаються українськими конструкціями «прикметник + іменник»: *A life insurance salesman had finally been given an appointment to see an important businessman just as the office was closing. When he'd been admitted the businessman said, «You ought to feel honored, young man. Do you know that today I've turned down the opportunity to see seven insurance salesmen?» The salesman replied, «Yes, sir – I'm them»* [2] – *Страховий агент нарешті домігся зустрічі з великим бізнесменом прямо перед закриттям контори. Коли його прийняли, бізнесмен сказав: «Юначе, ви повинні бути задоволені. Чи знаєте ви, що сьогодні я відмовив у зустрічі сімом страховим агентам?» Агент відповів: «Так, сер, це все був я».* Як видно з представленого прикладу, конструкція «іменник + іменник», що вербалізує головного героя анекдоту *insurance salesmen* в українському перекладі відображена шляхом застосування граматичної заміни конструкцією «прикметник + прикметник» *страховий агент*, в якій флексія *-ий* дозволяє прослідкувати зв'язок між компонентами словосполучення.

В англійській мові немає дієприслівників, категорії роду іменників і прикметників тощо, а в українській мові відсутні

артиклі, які в англійському реченні сигналізують про особливості розподілу інформації; відсутні в українській мові також герундій та часові форми дієслова груп Continuous та Perfect, складні підметові та додаткові інфінітивні конструкції [7], наприклад: *A father spoke to his son, «It's time we had a little talk, my son. Soon you will have urges and feelings you've never had before. Your heart will pound and your hands will sweat. You'll be preoccupied and won't be able to think of anything else.» He added, «But don't worry, it's perfectly normal... it's called golf»* [2] – Батько говорив з сином: «Пора нам з тобою трохи поговорити, синку. Скоро у тебе з'являться бажання і почуття, яких у тебе раніше ніколи не було. Твоє серце буде сильно битися, і руки почнуть пітніти». І додав: «Але не хвилюйся, це абсолютно нормально... це називається гольф». Заміна пасивного стану *is called* у цьому випадку здійснена з метою уникнення конструкції зі складним підметом (Complex Subject) та адаптації тексту до норм української мови, де пасивний стан дієслова менш розповсюджений, ніж в англійській.

Тому можна вважати, що лише незначна частина англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів [5, с. 22], що вимагає заміни частин мови, невластивих українській мові, при перекладі: *Old aunts used to come up to me at weddings, poking me in the ribs and cackling, telling me, «You're next.» They stopped after I started doing the same thing to them at funerals* [2] – Мої старі тітоньки раніше підходили до мене на весіллях, тикали мене в ребра і, гигаючи, говорили мені: «Ти наступний». Вони припинили це робити після того, як я став робити те саме на похоронах. При перекладі представленого анекдоту відбувається заміна англійського Participle II *doing*

українським дієсловом теперішнього часу *робити*, що спричинено відсутністю такого явища в українській мові.

Якщо розглядати синтаксичний рівень, то виявляється, що в головних закономірностях будови речення української та англійської мов багато загального, зокрема подібними є елементи, з яких складаються речення та аналогічні функції цих елементів. Але ці загальні закономірності в кожній із мов мають і свою специфіку. Наприклад, для англійського розповідного речення характерним є фіксований (прямий) порядок слів: *підмет із пояснювальними словами* → *присудок із пояснювальними словами* → *додаток* → *обставини*, а в українському розповідному реченні порядок слів ґрунтується на іншому принципі: від відомого до нового [7]. Тож в англійській мові через морфологічну неоформленість слова порядок слів має граматичне значення і визначає таким чином синтаксичні зв'язки між елементами речення. В українській мові порядок слів таких функцій не виконує [3, с. 59], тому можливі такі варіанти застосування перекладацьких трансформацій: *My wife asked me to pass her lip balm. I gave her superglue by mistake. She's still not talking to me* [1] – *Моя дружина попросила мене передати їй бальзам для губ. Я випадково дав їй суперклей. Вона досі зі мною не розмовляє.* У наведеному реченні застосовано зміну порядку слів, тобто, транспозиції, що дозволяє пере структурувати речення відповідно до граматичних та синтаксичних норм української мови.

Таким чином, переклад комічного тексту повинен враховувати асиметрію концептуальних і мовних картин світу англійців та українців, і перекладач має не лише відтворити комічне висловлювання, а зробити його зрозумілим і близьким для представника культури мови перекладу. Структурно-граматичні

відмінності між англійською та українською мовами викликані є чинником асиметрії при відтворенні комічного та різними картинами світу відповідних культур, що вимагає застосування при перекладі граматичних перекладацьких трансформацій, таких, як граматичні заміни та транспозиція, що дозволяють адаптувати текст перекладу до норм мови перекладу, а отже, є необхідними для передачі комічного, втіленого в англійськомовних анекдотах, при їх відтворенні українською мовою.

Список використаних джерел:

1. Английские анекдоты с переводом [Електронний ресурс] // Real Language Club. – Режим доступу: <https://reallanguage.club/anedoty-na-anglijskom/>.
2. Анекдоты на английском языке: Озвученные анекдоты на английском языке с переводом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tonail.com/anedoty-na-anglijskom-языке>.
3. Байбакова І. М. Контрастивний аналіз мовних та мовленнєвих одиниць англійської та української мов / І. М. Байбакова, З. І. Казимира // Вісник Державного університету «Львівська політехніка». – 2000. – № 381: Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. – С. 58–60.
4. Гвоздева А. А. Языковая картина мира: лингвокультурологические и гендерные особенности: автореф. дисс. ... канд. филолог. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Анна Анатольевна Гвоздева. – Краснодар, 2004. – 15 с.
5. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч. 1. Граматичні труднощі / В. І. Карабан. – Флоренція – Страсбург – Гранада – К.: TEMPUS, 1997. – 317 с.
6. Корнилов О. Л. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. Л. Корнилов. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.

7. Кузнецова М. О. Особливості відтворення граматичних явищ англomовних науково-технічних текстів при перекладі українською мовою [Електронний ресурс] / М. О. Кузнецова. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/osoblyvosti-vidtvorennya-hramatychnyh-yavyschanhlomovnyh-naukovo-tehnichnyh-tekstiv-pry-perekladi-ukrajinskoju-movoju/>.

8. Остроушко О. А. Деякі граматичні труднощі англо-українського перекладу (на матеріалі інформаційних текстів) / О. А. Остроушко // Філологічні студії. – 2012. – № 7. – С. 232–244.

9. Соседова В. С. Соотношение понятий «языковая картина мира» и «менталитет» в современной лингвистике / В. С. Соседова // Вестник МГИМО университета. – 2013. – № 6 (33). – С. 275–279.

Тихонова Д.С.

студентка,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

МЕТОНИМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «TANGLED»

Однією з головних складових успіху кінофільмів є їх якісний переклад. Із розвитком кінематографу обсяги перекладу значно зросли, однак кількість досвідчених фахівців у цій сфері перекладу залишається незначною.

Кіно як наймолодший різновид мистецтва існує більше ста років, проте відіграє незрівнянно важливу роль у житті суспільства і є одним із найпотужніших засобів культурного впливу та масової комунікації. Майже одночасно з появою кінематографа виникла і

необхідність його розповсюдження, а отже – й адаптації фільмів до сприйняття представниками різних країн та культур. Саме проблеми відтворення кінотекстів для іншомовної, іншокультурної аудиторії є одними з найактуальніших у теорії та практиці перекладу. Це стосується й анімаційних фільмів, які в наш час є популярними не тільки серед дітей, а й серед дорослих. Із розвитком кіноіндустрії постає питання адекватності відтворення кінотекстів для іншомовної та іншокультурної аудиторії. Потреба у перекладі невпинно зростає, зокрема у перекладі кіно- та анімаційних стрічок, як одного з найпопулярніших видів мистецтва сучасності.

Кінопереклад є більш вільним, ніж переклад художнього твору і має свої відмінні риси. Перекладачеві також необхідно підкреслити колорит іншомовної культури, який відображено у специфічному гуморі, грі слів, розмовній лексиці, сленгу, інтонаціях героїв і який є віддзеркаленням ідей режисера та сценариста кінофільму [1].

Під час перекладу кінофільму перекладач-практик стикається з багатьма феноменами та труднощами, які не виникають в процесі перекладу інших перекладацьких об'єктів. Сучасна теорія перекладу дуже скупо та, на нашу думку, недостатньо висвітлює це питання, хоча в останній час помітна активізація інтересу дослідників до специфіки сприйняття кінотексту та його перекладу.

Отже, актуальність нашої роботи полягає у необхідності детального вивчення перекладу анімаційних та кінофільмів, а також у перспективності дослідження окремих проблем та прийомів, пов'язаних зі складністю та важливістю адаптації сучасних анімаційних фільмів, що є популярними серед широких верств населення.

Головною метою нашої статті є аналіз метонімічних трансформацій як одного з поширених прийомів в українському перекладі мультфільму «*Tangled*».

Для досягнення еквівалентності оригіналу та перекладу, за відсутності повних відповідників, перекладачеві необхідно вміло застосувати трансфор-мації – перетворення, які здійснюються під час переходу від оригінального тексту до перекладного. У перекладознавстві існують різні типології транс-формацій. Ми спиратимемося на класифікацію О. О. Селіванової, яка поділяє трансформації передовсім на формальні та формально-змістові. Фор-мальні трансформації в перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують у мові перекладу однаковий із вихідною одиницею семний набір. Формально-змістові трансфор-мації в перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують у мові перекладу неоднако-вий із вихідною одиницею семний набір [2, с. 460].

На лексичному рівні формально-змістові трансформації відповідно до зазначеної класифікації мають два плани вираження: денотативний і конотативний. Денотативний план формально-змістових трансформацій на лексичному рівні маніфестує понятійно-логічне ядро значення, формально змістові трансформації у перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують в мові перекладу неоднаковий із вихідною одиницею семний набір, актуалізований контекстом повідомлення [2, с. 460].

До трансформацій денотативного плану належать зокрема метонімічні заміни, які можна диференціювати залежно від статусу суміжних предметів, явищ, понять [2, с. 462]. Доволі поширеним різновидом метонімічних замінів є партонімічні трансформації –

заміни назви цілого назвою його частини. «*Look at you as fragile as a flower!*» // «*Поглянь на себе, ти, немов стеблина!*» У цьому випадку слово *flower* (*the part of a plant that is often brightly coloured and has a pleasant smell*) [5] було замінено на *стеблину*, що означає основну частину трав'янистої рослини від кореня до вершка, яка тримає на собі листя, квіти і плоди [3].

Ілюструє цей тип трансформацій і наступний приклад: «*So you're being strangely cryptic as you wrap your magic hair around my injured hand*» // *Слухай ти якось паранормально обгортаєш мою долоню своїм волоссям.* У реченні було замінено слово *hand* (*the body part at the end of your arm that includes your fingers and thumb*) [4] було замінено словом *долоня*, що означає внутрішній бік кисті руки [3]. Для позначення в англійській мові частини верхньої кінцівки від кінчиків пальців слід використовувати слово «*hand*», однак у перекладі було обрано вдалий еквівалент «*долоня*». Робимо висновок, що перекладач вдався до заміни назви цілого назвою його частини, тим самим спростивши переклад.

Цікавим прикладом є такий: «*The world is dark and selfish, cruel.*» // «*Всі люди вовки, безжалісні і грубі.*» Англійське слово *world* означає *the earth and all people and things on it* [6], а слово *людство* - це всі люди землі, рід людський, людське суспільство [4]. Світ – це єдність природної та суспільної дійсності, зумовленої практичною діяльністю. А категорія "світ" визначає не тільки природні, об'єктивно-матеріальні властивості, а передусім особливості людського відношення до себе і до умов свого існування. Таким чином, перекладач конкретизував значення слова до люди, тобто відбулась модифікація значення.

До метонімічних трансформацій, слідом за О. О.Селівановою, відносимо також гіпо-гіперонімічні трансформації, які є заміною

родового поняття видовим і навпаки. [4]. Зразком таких перетворень може послугувати наступний приклад:

«*Though I feel like breaking femurs!*» // «Хай люблю ламати кості».

Тобто, слово *femurs* (*the long bone in the upper part of the leg*) [5] було перекладено словом кості. Українське слово «кістка» означає окрема складову частину кістяка хребетних тварин і людини [4]. Англійське слово *femurs* перекладається як стегнова кістка. Однак перекладач вирішив перекласти гіперонімом *кості*, замінивши слово з вузьким значенням в оригіналі словом із ширшим значенням.

Доволі вдалим прикладом гіперонімічних трансформацій можна вважати такий: «*Oh, hay fever ?*» // «Що, алергія?» Словосполучення *hay fever* перекладається, як *an allergy caused by pollen or dust in which the mucous membranes of the eyes and nose are inflamed, causing running at the nose and watery eyes* [5], слово алергія означає (змінена чутливість організму тварин і людини до чужорідних речовин, що вводяться повторно) [4]. Алергічний риніт є одним із видів проявів алергії, тобто перекладач вдався до заміни назви частини назвою цілого.

Отже, серед трансформацій у денотативному плану, що носять метонімічний характер, найбільш типовими для дослідженого матеріалу є партонімічні та гіпо-гіперонімічні трансформації. Проаналізувавши відповідні фрагменти в оригіналі та перекладі робимо висновок, що такі заміни є цілком прийнятними, а зміст висловлювань при цьому не деформується.

Список використаних джерел:

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей Текст / И.С. Алексеева. СПб.: Издательство «Союз», 2005.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке / О.О. Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
4. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980.
5. Oxford Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com/>.
6. Urban Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.urbandictionary.com/>.

Shurkovska N.V.

Student,

Uzhhorod National University

VERBALISATION OF CONCEPT POWER IN AMERICAN AND UKRAINIAN PUBLICISTIC DISCOURSES: LANGUAGE PECULIARITIES

The relevance of the theme is determined by the need for a comprehensive coverage of the concept *power* in American and Ukrainian publicistic discourses taking into account the recent advances in cognitive linguistic.

The purpose of the research is to compare semantic cultural views on the concept *power* in American and Ukrainian linguocultures.

The term *concept* has many definitions. In my opinion, concept is a mental unit which reflects the object of real or imaginative world and is kept in the national memory of native speakers in the verbalized form. This term is widely used in various fields of linguistic. Concept exists in the real mentality of an individual, thus, to communicate they have to be verbalized, that is, to be expressed by language means. Each language has its own peculiarities. The concept can be verbalized both by words and phrases, by sentences and the entire texts, which determines the concept itself.

Power is a broad concept, but it is typically associated with policy, politics, influence and authority. This concept occupies a very important place in the investigated discourses. After analyzing the contexts of using concept *power*, we investigated that this concept is expressed by the word *power* and a number of synonyms: authority, control, influence, government, dominance, jurisdiction etc.

The concept *power* is one of the basic concepts of any culture and has a great axiological value. Every language has a word *power* which has similar definitions. Let's take a look at the presentation. Here you can see definitions of the word *power* which occur in dictionaries. The most common definitions are: *the ability or right to control people or event, political control of a country, physical strength* [6]. Here you can see definitions of the word *влада*:

- 1) *право керувати державою, політичне панування;*
- 2) *керівні, державні органи, уряд;*
- 3) *право та можливість розпоряджатися, керувати ким-, чим-небудь;*
- 4) *сила чого-небудь, могутність;*
- 5) *право управління державою, політичне панування;*
- 6) *права і повноваження державних органів;*

7) *органи державного управління, уряд;*

8) *право і можливість розпоряджатися, управляти, керувати ким-, чим-небудь;*

9) *могутність, сила [7].*

The research established that dictionaries of the Ukrainian language give us 5 definitions of the word *влада*, and in the English dictionaries we can find 11 definitions of the word *power*. Each of these definitions reflects certain stylistic features of the word. In American society, the understanding of power dominates as *the ability to manage people*. As a concept, power includes the components of *influence, control*, reflected in all aspects of human activity, and therefore divided into many types. Usually, power is associated in human consciousness with politics.

The diversity of expressions of this concept conveys the peculiarities of the development of the people. The analyzed concept is an integral part of society. Synonymous and antonymic means, derivative words from the sound component help to uncover the meaning of the concept. Words *power* and *government* are often used to verbalize the concept *power* in the American press. The periphery of the concept power consist the adjective *powerful* and its antonym *powerless*, nouns that describe the person, empowered (*leader, president, governor*).

An example *five other world powers* shows the powerful country that has an authority to rule the world.

The words combination *the most powerful man on Earth* also represents the concept power by using the superlative adjective; *powerless group* means people have no power to control events or others.

The analysis of American press determined that power is divided into three types: soft, hard and smart power.

The term *soft power* – the ability of a country to persuade others to do what it wants without force or coercion – is now widely invoked in foreign policy debates.

The term *hard power* is defined as a coercive approach to international political relations, one that involves the use of military and economic power to influence or control the behaviour or interests of other states or political groups. Successful states need both *hard* and *soft power* – the ability to coerce others as well as the ability to shape their long-term attitudes and preferences. They need *smart power*: the combination of soft and hard power in the right mix in the appropriate context.

The concept *power* in the Ukrainian conceptual sphere has certain stylistic and semantic features. It consists of two conceptual zones: *power-system* and *power-influence*. Each of these zones undergoes significant changes in the process of social and political life of the people, and these changes are reflected through the means of representing the concept. The best of these changes can be seen exploring the verbalization of the concept in the publicistic discourse.

The conceptual zone *power-system* meets frequently in Ukrainian press. This conceptual zone describes power in the sense of public administration. Letters of this conceptual zone are represented by means of personification and vocabulary of socio-political content. Personification means transferring of various attributes and properties of human to inanimate objects and abstract concepts. Analyzing the linguistic realization of the concept «power» in Ukrainian publicistic discourse the following cases of personification were found: *Міністерство інфраструктури запланувало, Верховна Рада підтримала, влада думає, змагається, ігнорує* [1].

The concept has no stable structure and is verbalized in different ways in certain aspects. There are many words of foreign origin: *mayor, inauguration, spiker*.

Conceptual zone *power-influence* is more dynamic. The core of this zone is the political terminology, which represents the relations of a political nature: *expansion, protectorate, genocide, domination, dictatorship, management, etc.*

The concept *power* plays an important role in shaping the national view of the world. Every nation has its own vision and understanding of this concept, and its role in modern life is extremely important. Every day we are faced with information about government, officials and government, we hear about power from TV, read in newspapers and magazines. Power serves as a way of organizing society, conducting joint cases, ensuring the management of the most important spheres of public and public life. Its functioning is aimed at satisfying the needs of people, raising the level and welfare of life.

Список використаних джерел:

1. День: газета. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua>.
2. Качмар О. Ю. Концепт МЕНЕДЖМЕНТ в управлінському дискурсі США: лінгвокультурний та когнітивний аспекти [текст]: монографія / О. Ю. Качмар. – Ужгород: Бреза, 2015. – 251 с.
3. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення / М. М. Полюжин. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 240 с.
4. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
5. Словник української мови: В 11 т. – К.: «Наукова думка», 1980. – 780 с.
6. Longman Dictionary of Contemporary English: словник. – Режим доступу: <http://www.ldoceonline.com>.
7. New York Times: газета. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com>.

Чорна К.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

**ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІДІОЛЕКТУ
І. ФРАНКА В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДАХ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ»)**

Ідіолект письменника є не просто системою засобів, якими він користується для вираження своїх ідей, а способом відображення реальності такою, якою її бачить автор. Саме через складові ідіолекту знаходить своє вираження позиція мовця щодо тих чи інших проблем вибору виражальних засобів, які є рисами авторської мовотворчої індивідуальності та розкривають авторську картину світу [5, с. 6].

Неповторність творчої манери письменника визначається домінантами його ідіолекту. Існують різні тлумачення цього поняття. Проведений дефінітивний аналіз дозволив нам дійти висновку, що домінантою ідіолекту письменника є сукупність ознак його стилю, що реалізуються на різних текстових рівнях.

Враховуючи завдання нашого дослідження, ми вважаємо за доцільне використовувати термін домінанта ідіолекта, введений Ю. Проскуріною для перекладознавчого аналізу [4] та зупинитися на аналізі лексичного рівня ідіолекту повісті І. Франка «Захар Беркут».

Проаналізувавши ряд досліджень про мову творів І. Франка та провівши власне дослідження поетики повісті «Захар Беркут», можна зробити висновок, що в ієрархії ідіолекту письменника виділяють такі домінанти: історизми-реалії, діалектизми, фразеологізми, міфологічні символи.

Метою даного дослідження є аналіз в перекладознавчому аспекті історизмів-реалій, оскільки саме їх пріоритетність зумовлена жанровою природою твору.

На думку В. В. Коптілова, важливим завданням перекладача є не просто передати зміст, а й відчувати правильний мотив твору, інакше переклад перетвориться просто на переказ [3]. В. С. Виноградов у свою чергу наголошує, що заміна стилістично забарвленого висловлювання нейтральним може призвести до стирання колориту, і висловлювання перетвориться на незабарвлене [2, с. 109]. У такому разі читач не зможе повністю сприйняти художній образ.

Отже, розглянемо особливості передачі історизмів-реалій при перекладі англійською мовою повісті «Захар Беркут». В основі нашого аналізу – переклад Т. Бореської, при цьому для порівняння залучаємо також переклади М. Скрипник та Дж. Віра.

Історизми-реалії в повісті можна умовно поділити на дві групи – власні назви та історичні реалії суспільно-побутового життя. Власні назви найчастіше передаються способом транскодування (транскрипція, транслітерація або їх поєднання) або транслітерацією з подальшою експлікацією. Як зазначає К. О. Буслаєва, доречність транскрибування передусім цих реалій полягає у тому, що через важливість денотатів вони мають шанси ввійти з часом у периферійні шари словникового складу мови-сприймача [1, с. 32]. Спосіб транскодування найчастіше застосовують при передачі звучання українських топонімів, антропонімів. Наприклад, а) антропоніми: *Мирослава* – *Miroslava*, *Данило* – *Danilo*, *Тугар Вовк* – *Tuhar Vovk*, *Романович* – *Romanovich*, *Максим Беркут* – *Maxim Berkut*, *Бесідник* – *Besidnyk*, *Акінтій* – *Akintiy*, *Бурунда* – *Burunda*, *Мстислав* – *Mstislav*;

б) *потамоніми*: *Стрий* – *the Striy*, *Опір* – *the Opir*, *Яїк* – *the Yaik*, *Дон* – *the Don*, *Дніпро* – *the Dnieper*, *Сян* – *the San*.

Слід зазначити, що при передачі власних назв різні перекладачі повісті застосовують дещо відмінні перекладацькі прийоми. Так ім'я Мирослава Т. Бореська транслітерує як *Meroslava*, *Синевід* як *Senevid*, а М. Скрипник – відповідно *Miroslava* і *Sinevid*, українську літеру «в» Т. Бореська передає через англійську «w»: *Романович* – *Romanowich*, а М. Скрипник – через «v»: – *Romanovich*.

Ще один спосіб передачі власних назв – транслітерація з подальшою експлікацією – в більшій мірі властивий для перекладу М. Скрипник. Наприклад, *Галич* – *Halych (a township on the Dniester, which was a capital of the Halych Principality in 1140 – 1255)*; *сажінь* – *sagen (an old Rus measure of about seven English feet)*; *Стрий і Опір* – *the Striy and the Opir (tributaries of the Dniester River, crossing Carpathian northern slopes)*. Транслітерація з подальшою експлікацією – ефективний спосіб максимальної передачі семантики реалій, але багатослівний, що призводить до з лінійного розширення тексту.

Історичні реалії суспільно-побутового життя також можуть передаватись способом транскодування та транслітерацією з подальшою експлікацією, що сприяє перенесенню читача в атмосферу чужого мовлення, наближує його до мови оригіналу. Наприклад, *теорбан* – *teorban*, *боярин* – *boyar*, *бегадур* – *bahadur*, *смерд* – *smerd (a derogatory term implying a «stinking»peasant)*; *трембіта* – *trembita (mountain horn – a folk wind instrument of Ukrainian mountaineers in the form of a long wooden horn two or three metres long)*. Але цим способи передачі побутових реалій не обмежуються. Ми виявили у текстах нашого дослідження такі перекладацькі прийоми: калькування повне і часткове, міжмовна

транспозиція, ситуативний відповідник, контекстуальна інтерпретація, описовий переклад.

Сутність калькування полягає у створенні нового слова або стійкого словосполучення у мові перекладу, яке копіює структуру лексичної одиниці оригіналу. У перекладах «Захара Беркута» знаходимо лише поодинокі приклади повних кальок (*великокняжий київський престол – the Grand Dukedom of the Kiev throne*). Частіше зустрічаються кальки, які частково перекладаються, а частково будуються з іншомовного матеріалу чи за іншомовним зразком: *Червона Русь – Red Rus, Тухольський прохід – Tukhlia Pass, медвідник – bear – sword, арпадська сторона – Arpad side*. На нашу думку, часто відтворення способом часткового калькування виявляється більш ефективним, ніж транслітерація з експлікацією, оскільки дозволяє уникнути багатослівності тексту перекладу.

Щодо міжмовної транспозиції (заміна української реалії реалією англomовного світу чи просто англійським словом, відповідним до контексту), знаходимо такі приклади: 1) Т. Бореська у виразі «Позвольте мені, бояри» замінює україномовну реалію на англomовну: «permit me, gentlemen»; 2) М. Скрипник замінює англomовними такі реалії: зуброві постолы – animals - hide footwear, сагайдак – quiver, дорожні бецаги – knapsacks; 3) Іменник «закличники» обидва перекладачі замінюють іншомовною реалією district herald (Бореська), heralds (Скрипник).

Використання ситуативного відповідника передбачає заміну реалії оригіналу реалією мови перекладу, яка, нехай і частково, у даній ситуації відповідає реалії оригіналу. Завдяки ситуативним відповідникам перекладач має змогу досягти різноманітності у перекладі однієї й тієї ж реалії оригіналу. В досліджуваному тексті

використано три ситуативні відповідники до слова «полонина»: М. Скрипник передає поняття як «*meadow*», *the mountain pastureland*, *the mountain meadow*, а Т. Бореська пропонує такі варіанти перекладу цієї реалії: *upland*, *pastures*, *pasturing grounds*. Слово «плай» в тексті М. Скрипник має 4 варіанти: *path*, *pathway*, *passageway*, *foot-path*.

При контекстуальній інтерпретації реалію передається за допомогою лексичної одиниці, яка логічно зв'язана з реалією оригіналу, однак не є її повним відповідником. Наприклад, у «Захарі Беркуті» зустрічається такий історизм-реалія, як «копа» у значенні «збори сільської громади для розв'язання судових та громадських справ». У перекладах пропонуються такі варіанти: 1) *kora*, *the community council* (Дж. Вір); 2) *assembly*, *the community council* (М. Скрипник); 3) *folk-mote* (Т. Бореська). Найбільш вдалим нам видається переклад Дж. Віра, бо транскрибоване слово «кора» підкреслює незвичність, небуденність явища, а експлікація стисло і точно передає його суть.

Найменш розповсюдженим способом передачі реалій у досліджуваних друготворах є описовий переклад, при якому дається тлумачення або опис реалії, але втрачається її національний колорит. Знайдено такі приклади описового перекладу: 1) скитські монахи – *a group of roving hermit monks*, 2) запічок – *the brick oven*, 3) загіряни – *those beyond the mountains*, 4) закамарок – *a single corner*.

Підводячи підсумки, наведемо такі лінгвостатистичні дані. В оригіналі твору нами виявлено 621 історична реалія, що складає 11,02 % словника повісті (5632 різних слів). Частота використання різних способів їх перекладу відображена у таблиці 1.

Таблиця 1

Спосіб перекладу реалії	Т. Бореська	М. Скрипник
Транскодування	48,95%	46,05%
Транслітерація з експлікацією	22,87%	32,37%
Калькування	15,46%	14,81%
Міжмовна транспозиція	3,86%	2,58%
Ситуативний відповідник	5,96%	1,93%
Контекстуальна інтерпретація	0,97%	0,97%
Описовий переклад	1,93%	1,29%

Проаналізувавши два переклади, можна сказати, що М. Скрипник намагається у більшій мірі зберегти етноспецифічну лексику, зокрема за допомогою транскодування та транслітерації з експлікацією, а Т. Бореська більше нейтралізує реалії, тим самим адаптуючи твір для сприймання англомовним читачем.

Список використаних джерел:

1. Буслаєва К. О. Особливості передачі українських реалій засобами англійської мови у перекладі історичної повісті І. Франка «Захар Беркут» М. Скрипник / К. О. Буслаєва // Вісник Запорізького державного університету. – 2000. – № 1. – С. 31-34.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общин и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М.: РАО, 2001. – 224 с.
3. Коптілов В. В. Першотвір і переклад / В. В. Коптілов. – К.: Дніпро, 1972. – 213 с.
4. Проскурина Ю. И. Доминанты идиолекта Ивана Франко и их передача в украиноязычных автопереводах / Ю. И. Проскурина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 8 (26): в 2-х ч. – Ч. I. – С. 139-141.
5. Скляренко О. Б. Жанрово-стилістична домінанта оповідань Інгеборг Брахманн: автореф. дис.... к. філол. н.: спец. 10.02.04 – Германські мови / О. Б. Скляренко. – К. – 2013. – 20 с.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

**ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 28.09.2018. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,74. Тираж 100. Замовлення № 0918/27.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво «Молодий вчений»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефон: +38 (0552) 39-95-30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.